

Ivo Svetina

ABC oder KRIEG

Quasi una fantasia

OSEBE:

Jernej Kopitar, *monstrum scientiarum*

Vuk Stefanović Karadžić, *Srb z leseno ного*

Mina Karadžić, *njegova hči, slikarka*

Matija Čop, *Prešernov rojak in prijatelj*

France Prešeren, *Čopov rojak in prijatelj*

Antonija pl. Höffern, *sestra misijonarja Barage*

Petar Preradović, *general in hrvaški pesnik*

Dogaja se na Dunaju okoli leta 1834. Glavno prizorišče je Dvorna knjižnica, kjer uraduje Jernej Kopitar kot glavni cenzor.

Prolog 1

Prešeren in Čop. Pisarna odvetnika Crobatha. Julij 1836.

ČOP: No, kdo je zdaj dihur? Jaz ali ti?

PREŠEREN: Saj veš, Matija, koliko dela imam.

ČOP: Ob takem vročem popoldnevu sediš v tej zatohli kancliji ... Greva se kopat k Savi. Nimfe naju že čakajo.

PREŠEREN: Do jutri moram pregledati tale kup papirja ...

ČOP: Le čemu se tako ženeš, France! Pusti te paragrafe ...

PREŠEREN: Res ne morem! Verjemi mi!

ČOP: Še žal ti bo!

PREŠEREN: Se dobiva ob devetih pri Metki.

ČOP: Ja saj vemo: *Ich arbeite sieben Stunden bei dem Herrn dr. Crobath, und zwei Stunden bei alte-Metka Trunken zu können.*

PREŠEREN: Z nečim moram splakniti ta prah.

ČOP: Sava bi te prerodila.

Čop odide.

ZBOR SAVSKIH NIMF:

*Kar zdijo se skale srebrne,
golo naročje nimf je.*

*Kar v vrtincu peni se,
to nimf je hladen objem.*

*Kar temno se zrcali, tolmun je,
kamor, razgreti kopalec, ležeš.*

Prolog 2

Klet arhiva Dvorne knjižnice na Dunaju. Mina in V. S. Karadžić.

KARADŽIĆ: Golobica moja, kje si?

MINA: Le kje bi bila? Tu, kamor si me, papa, priklenil, da brskam med temi gorami zaprašenege, plesnivega papirja.

KARADŽIĆ: Saj vem, saj vem ... ampak edina si, ki mi lahko pomagaš.

In to, kar iščeva, je zelo zelo pomembno. Od tega je odvisna zgodovina.

Ne le naša, srbska zgodovina ...

MINA: Pa moje slikanje? Obljubil si mi, da bom lahko v galerijah preri-sovala stare mojstre, jih kopirala in se učila njihove veščine.

KARADŽIĆ: Saj bo tudi za risanje še čas, golobička moja!

MINA: Za umetnost mora biti vedno čas.

KARADŽIĆ: Sedaj je zgodovina pomembnejša od umetnosti, Mina, zapomni si to. Gre za eno najpomembnejših odkritij ...

MINA: Če pride do odkritja! Je sploh kaj upanja, da najdeva iglo, izgubljeno v kopicu sena? Da jo najdem?!

KARADŽIĆ: Če je kje, je tu! In ni igla, ampak damaščanska sablja, in ni kopica sena, ampak zgodovina naše Srbije, trpeče pod otomanskim jarmom (*Premolk*). In tudi evropske ...

MINA: Med temi kupi rokopisov in vseh mogočih pisarij ...

KARADŽIĆ: Ta pisarija, kot praviš, golobica moja, je edina prava sled zgodovine.

MINA: Če sem tvoja golobica, papa, me izpusti iz te temne kletke. Da odletim ven, v pomlad, in se spreletavam po parkih in bulvarjih, pod sinjim dunajskim nebom. In si žejo potešim pri šumljajočih vodometih.

KARADŽIĆ: Saj ne boš večno tu notri. Še nekaj dni, morda teden, dva, pa bo delo opravljeno ...

MINA: Pa bom delo opravila.

KARADŽIĆ: Saj veš, da jaz tega ne bi zmožel. Ta moja noga ...

MINA: Bom že potrpeła, papa, nič ne skrbi, samo včasih se mi zazdi, da je ves moj, najin trud zaman.

KARADŽIĆ: Ne bo zaman, golobica moja, Mina moja! Če kje, je tu shranjen in pozabljen dnevnik vélikega vezirja Kare Mustafe. Zagotovo je tu.

MINA: Ko bi bili ti foliji vsaj urejeni! Ko bi bila vsaj kakšna sled.

KARADŽIĆ: Sled je papir, kot sem ti že dejal. Vezirjev pisar je uporabljal prav poseben papir, ki se loči od vseh drugih tedaj poznanih papirjev.

Pa tudi pisava je razpoznavna, saj je vendar otomanska, torej arabska.

MINA: In v vezirjevem dnevniku boš odkril ... kaj?

KARADŽIĆ: Ko bo odkrito, bo tudi razkrito. Vsem!

1. prizor

Jernej Kopitar sam v Dvorni knjižnici.

KOPITAR: Kaj mi pomaga, če me je slavni Grimm poimenoval za *monstrum scientiarum*, ko sem v domovini brez prijateljev. Dokler sem bil pri Zoisu varuh njegove zbirke mineralov, se je še kdo zmenil zame, pa še tedaj so mi očitali, da sem napadalen. (*Premolk.*) Na moji mizi pristajajo – kot nekakšni eksotični ptiči – na stotine strani, popisanih z lepimi slovanskimi besedami, a kot da se nihče od njih ne sprašuje po vsebini! Ljubezen in domovina! Je to vse, o čemer je danes vredno pisati? In jaz naj sodim, katera ljubezen je silnejša; ljubezen do domovine ali do izbranke, ki niti ne ve, da je izbranka? (*Premolk.*) In ti kranjski trdobočneži niso nič drugačni: mislijo, da je slovnica nekaj popolnoma nepotrebnega. Da bodo z ljubezenskimi pesmimi kultivirali jezik ... Sami svedrači! S Čopom na čelu. In še prevzetni Prešeren, ki kot da je pozabil, kako ponižno mi je nekoč izročil svoje prve nedozorele pesniške poskuse! (*Premolk.*) Spet ti Čehi! Kollár in Mácha! Ko opevajo izvoljenko svojega srca, pojejo o domovini, že v naslednjem stihu pa je domovina utelešena v ljubljeni! In jaz naj to zagovarjam pred notranjim ministrom Sedlickym! Ali naj pojejo o svoji nesrečni ljubezni – koga sicer to zanima! – ali pa naj slavijo našo skupno domovino, okronano z modrostjo našega cesarja. (*Premolk.*)

Še dobro, da imam tega srbskega volka. Sicer sem si več obetal od njega, a njegova predanost delu je brezmejna, četudi nima dovolj znanja, ima pa naravno intuicijo. Njegovega *Riječnika* sicer ne bi bilo brez mene, to je res, a še bolj je res, da to zna ceniti! Brezmejno hvaležen mi je za vse, kar sem storil za njega. Vdan mi je in spoštuje me. In tu ga imajo za pravega junaka, ki se je uprl Turkom! Dunajčani že vedo, kaj pomeni otomanska nevarnost! Četudi ne vedo, kako je v resnici izgubil nogo. No, jaz bom o tem molčal. Naj mislijo, da jo je izgubil v prvem srbskem ustanku. (*Premolk.*)

Ta preseneti Mácha! Le kaj si misli! Koketira s karbonarji, nosi plašč z rdečo podlogo, v Ljubljani je pijančeval s Prešernom – ravno prava dva! –, piše stihe, ki jih celo njegovi rojaki ne razumejo ... Jaz pa naj bi jih blagoslovil in jih branil pred oblastjo, ki ne dovoli takšnih ekstravagantnosti! (*Premolk.*)

Kopitar bere.

*Tam prazdno pouhe – nade mnou,
a kolem mne i pode mnou
pouhe tam prazdno živa –
Bez konce ticho – zadnjy hlas -
bez konce misto – noc – i čas ---
to smertelny je mysle sen,
tot, co se “nic” nazyva.
A nez se pristi skonci den,
v to puste nic jsem uveden ---“
Vezen i hlas omdljiva.*

Mistika! Sentimentalna mistika! Slab poskus byronizma. Kakšen “nič”!

In praznina? Novo poganstvo, ali kaj!

No, vsaj Vuk mi zvesto sledi; če bi bil hudoben, bi celo lahko rekel, da mi je iz roke! Pridno zbira srbske narodne pesmi, ker v njih je bogastvo, ki ga nihče od teh “romantičarjev” ne zmore niti posnemati. Ne zaveda se, da je branik Slovanov v monarhiji pred otomanskimi brezbožneži. A ne le to: njegovo delo, njegovo prizadevanje za poenotenje jezika, srbskega in hrvaškega, pomeni – slej ko prej – tudi branik pred ruskim pravoslavjem. Zato je tudi stoično vzel nase prekletstvo pravoslavnih patriarhov, ker se je poročil s katoličanko! In sovraštvo kneza Miloša. Prav zaradi tega je vélik človek, ta moj zvesti Volk!

2. prizor

Matija Čop in Antonija pl. Höffern.

ANTONIJA: Dolgo ste se potikali po svetu. Pripovedujte mi, kako je tam, kjer je več prostora, več zraka, več svobode. Naša Ljubljana je tako, kako bi rekla, zatohla, nikdar ne potegne močan veter, da bi razpihal našo zaplankanost.

ČOP: Kar pet let sem bil ... na Poljskem, v Lvovu.

ANTONIJA: In kako je tam? Pripovedujte mi, tako radovedna sem.

ČOP: Poljaki so vélik narod. Bogato kulturo imajo ...

ANTONIJA: Ne pa tako kot tu pri nas ...

ČOP: Lvov je lepo, veliko mesto ...

ANTONIJA: Ste se dobro naučili poljsko?

ČOP: Seveda, saj sem bil gimnazijski profesor in nato univerzitetni suplent.

ANTONIJA: Suplent?

ČOP: No, asistent, pomočnik.

ANTONIJA: Kakšne so pa Poljakinje? Zagotovo so čedne. So lepše kot ...

ČOP: Poljaki so zelo ponosen narod.

ANTONIJA: Pa Poljakinje? So samo ponosne ali tudi ...

ČOP: Saj veste, kako pravijo: vsake oči imajo svojega malarja.

ANTONIJA: In vaše oči, dragi prijatelj?

ČOP: Moje oči, gospa Antonija, moje oči ...

ANTONIJA: Kar recite! Ne bodite tako ... zadržani.

ČOP: Prijatelj Prešeren pravi, da noč in dan žrem samo knjige ...

ANTONIJA: In si tako kvarite oči, namesto da bi si jih spočili na lepem ženskem obličju.

ČOP: Draga gospa, ne spravljajte me v zadrego. Mislil sem, da vas bolj kot "moje oči" zanima, kako je tam v velikem svetu.

ANTONIJA: Seveda, kar pripovedujte mi. Saj bi tudi jaz rada šla nekoč kam stran iz te majhne Ljubljane. Se mi zdi včasih, da je Ljubljana kot premajhen čevljev; lep sicer, a človeka kaj hitro ožuli.

ČOP: Lepo ste to povedali, še zlasti, ker ženske daste veliko na to, da ste lepo opravljene.

ANTONIJA: No, tudi moški radi daste kaj čednega nase. Ali pa vsaj poleg sebe ...

ČOP: Veste, draga gospa, človek je v svetu vedno sam, pa naj si najde še toliko prijateljev; vedno je tujec med njimi. Še najbolje sem se počutil, ko sem bral prelepo poezijo Adama Mickiewicza.

ANTONIJA: Potem ima ta vaš pesniški prijatelj prav, ko pravi, da samo žrete knjige.

ČOP: Ja, da sem dihur, pravi!

ANTONIJA: No, to je zelo grdo od njega! Saj je dihur tista žival, ki smrdi, kajne? Ta Prešeren pa res ne zna paziti na svoj jezik. O njem slišim govoriti marsikaj ... tudi spotakljivega.

ČOP: Pesnikom je treba odpuščati, ker so izbranci neba.

ANTONIJA: In čigava izbranca sva midva, dragi Čop, ki nisva pesnika?

ČOP: Vi ste izbranka tistega, ki ste mu zaupali svoje srce, draga gospa Antonija.

Čop vstane in se odpravi.

ČOP: Kličejo me opravki, moram še v licejsko knjižnico.

ANTONIJA: Spet med knjige ...

ČOP: Saj sem vendar dihur! Lep večer voščim in pristrčne pozdrave vašemu spoštovanemu gospodu soprogu.

ANTONIJA: Pa pripeljite že enkrat tistega svojega pesnika ... da ga malo izprašam.

3. prizor

Mina Karadžić, France Prešeren. Mina portretira Prešerna.

MINA: Naj vam rečem gospod pesnik ali gospod advokat?

PREŠEREN: Kar France mi recite. O mojih pesmih sodi Kopitar, strogi cenzor. Prošnjo za samostojno advokaturu pa so mi že tretjič zavrnilo ...

MINA: V vaših besedah je precej grenkobe ... Oče mi je veliko pripovedoval o vas. Ceni vas. Pravi, da ste največji slovenski pesnik.

PREŠEREN: Čudno ...

MINA: Zakaj čudno?

PREŠEREN: Ker česa takega ni mogel slišati od Kopitarja.

MINA: Mar mislite, da si moj oče ne more sam ustvariti sodbe?

PREŠEREN: Nikakor ne, se opravičujem, če sem netakten, ampak ...

MINA: France, malo se obrnite proti meni, zaradi svetlobe ... Ampak kaj?

PREŠEREN: Znano je, kolikšen vpliv ima Kopitar na vašega očeta; no, na njegovo delo.

MINA: In moj oče mu je iz dna duše hvaležen za to.

PREŠEREN: Vem, vem, žal besede ne bo izrekel o našem cenzorju ...

MINA: ... ki nadvse vestno opravlja svoje zahtevno delo.

PREŠEREN: Lahko bi temu rekli tudi "vestno", celo "nadvse vestno", a jaz vseeno mislim, da ovira razvoj naše literature.

MINA: Božje iskre v pesniku ne more zatreti prav nihče.

PREŠEREN: Le če se nekdo sam okliče za boga!

MINA: Že velikokrat sem vas hotela vprašati, France, kako pesnik slika portrete ... z besedami?

PREŠEREN: Portret cesarja? Ali portret svoje muze?

MINA: Pesnik, ki slika portret cesarja, to verjetno ne dela zaradi svojega srca.

PREŠEREN: So tudi taki stihoklepci, ki bi si radi s hvalnicami vladarjem lovorov venec nadelo na glavo.

MINA: Pustiva te klepce, ali kako se jim že pravi. Kako lahko pesnik naslika osebo, ki jo ljubi?

PREŠEREN: Z uporabo prisposodob. To so znali že stari trubadurji, ko so opevali svoje dame. Čelo je kot iz marmorja, v očeh nebesna modrina, ustnice kot vrtničin cvet, lica rožnata kot jutranja zarja, vrat snežno bel, prsi kot dve golobici ...

MINA: Lepo, ampak če bi jaz tako slikala, bi nastala kaj čudna podoba. Kot so čudne tiste italijanskega slikarja, ki je slikal portrete tako, da je upodabljal sadje.

PREŠEREN: Sadeži so morda spomin na davno izgubljeni paradiz.
 MINA: Še malo bolj proti meni se obrnite, France ... Tu je svetloba nekako pritajena, plašna. Vse te knjige udušijo luč in radost. A obraz vedno žari sam od sebe, kot pri Rembrandtu ...

4. prizor

Kopitar in Karadžić.

KOPITAR: Habsburška monarhija bi se morala imenovati slovansko cesarstvo. Tri četrtine njenega prebivalstva smo Slovani. Že naš Linhart je izrazil to mnenje.

KARADŽIĆ: Jaz sem bil rojen v Otomanskem cesarstvu. Kaj sem potem, dragi Kopitar? Sem Otoman? Janičar nisem. Poturica tudi ne. Boril sem se proti tem brezvercem ...

KOPITAR: In vsi mislijo, da si v boju zgubil nogo. Le midva veva, kako je v resnici bilo.

KARADŽIĆ: Moj dragi prijatelj, večno ti bom hvaležen za tvojo pomoč. Dr. Scwartzmüller me je pozdravil ... in vem, da tega ne boš nikomur izdal. To je najina skrivnost, kajne?

KOPITAR: Dragi moj Vuk, saj menda ne dvomiš o moji molčečnosti?

KARADŽIĆ: Seveda ne, dragi prijatelj, in ko bom imel dovolj sredstev, upam, da kmalu, ti bom tudi vrnil, kar si plačal za moje zdravljenje.

KOPITAR: Ti si ne le meni, ampak vsem nam, ki se zavedamo pomembnosti jezikovnih vprašanj, s svojim prizadevanjem za normiranje srbskega jezika že zdavnaj vse poplačal! Tvoj delež je neprecenljiv. Celo Dobrovsky, ta monarh slavistike, te kuje v zvezde. Da ne govorim o tvoji zbirki srbskih ljudskih pesmi, nad katerimi se navdušuje Goethe.

KARADŽIĆ: Je res, da je nekdo iz Prešernovega kroga prevedel *Hasanaginico*?

KOPITAR: Res je! Jakob Zupan je to storil dovolj dobro, čeprav je čudak.

KARADŽIĆ: Mar nismo mi vsi nekakšni čudaki, prijatelj moj?

KOPITAR: Čudaki? Morda res, a naše delo, moje in tvoje, bo dokončno ustoličilo slovenščino in srbsščino med evropske, med svetovne jezike!

KARADŽIĆ: Kaj pa ilirizem? Tisti Hrvatar Gaj, ki hoče kar vse naše jezike povezati v eno culo?

KOPITAR: Kadar je prišel na Dunaj, sem z njim debatiral dolgo v noč ... Zum Weissen Wolfen. Trmast je in ne prav razumen. Predvsem pa

zavrača vsak argument, da so jeziki glas narodov in da z dekretom ne moreš združiti ne narodov ne njihovih jezikov.

KARADŽIĆ: Svojo Mino sem vzgajal v tem duhu: vsak jezik je odsev narodove duše zgoraj na nebu ... Celo turščine se je učila.

KOPITAR: Slišim, da portretira Prešerna.

KARADŽIĆ: Med nama, prijatelj, mislim, da jo bolj kot potret zanima model ...

KOPITAR: Tudi med jeziki se razvija posebna simpatija, nemara celo ljubezen, a ne zato, da bi nastal nov jezik, ampak da se medsebojno bogatijo.

5. prizor

Čop in Prešeren.

ČOP: Tole s Kopitarjem postaja resno. Sploh ne gre več za cenzuro posameznih prispevkov v Kranjski Čbelici. On hoče sedaj poveljevati tej ... črkarski pravdi.

PREŠEREN: Bi rekel kar vojni ...

ČOP: Ja, ABC Krieg! Njega tvoje pesmi ne zanimajo več. Njegova preokupacija je, da s srbskim Volkom uvaja ortografsko načelo piši, kakor govoriš, ki ga je, mimogrede, pobral od nemškega filologa Adelunga.

PREŠEREN: In midva naj na tem vročem, pustem in zatohlem Dunaju čakava, da naju njegova milost sprejme? Jaz grem nazaj domov, pa četudi ...

ČOP: Pa četudi portret ne bo dokončan?

PREŠEREN: Gospodični Mini sem posodil svoj obraz, da se na njem uči, da izostri tako svojo roko kot oko.

ČOP: Nič se ne boj, France, saj ji je oče že našel ženina.

PREŠEREN: Menda ja ne misliš ... Ti Grosser Maulmacher!

6. prizor

Čop in Kopitar, kasneje Karadžić.

KOPITAR: Dragi rojak, kolikokrat moram še ponoviti, da se moram ravnati po cenzurnem kodeksu.

ČOP: Seveda, vsak uradnik, kaj šele na tako visokem položaju, kot si ti, mora delovati skladno z zakoni. Vendar ...

KOPITAR: Vendar, dragi Matija, tudi ti se moraš ravnati po predpisih, ki so veljali na univerzi v Lvovu. Četudi si v pismih tožil o tem, kako te ovirajo, si hkrati imel priložnost, da si spoznaval poljsko poezijo, mar ne?

ČOP: In neskončno sem hvaležen usodi, da je bila mila z menoj. A da ti takoj povem, dragi Aristarh, naš Prešeren ni nič slabši od Mickiewicza.

KOPITAR: To nikakor ne more biti strokovna, znanstvena sodba. Matija, ti si zagledan v Prešerna, kot kmečka nevesta zardevaš, ko ga ugledaš. Tvoje sodbe o njegovi poeziji res ne morejo biti veljavne!

ČOP: Raje kmečka nevesta kot pa mož kopitni!

KOPITAR: Ohraniva akademski nivo diskusije.

ČOP: Seveda, saj si dosegel najvišjo stopnjo v Dvorni biblioteki. Prvi kustos in generalni cenzor za slovansko literaturo. Prava evropska celebriteta.

KOPITAR: Ni pomembno moje mesto tu na Dunaju. Saj bi ostal v Ljubljani, a so me tako rekoč izgnali, sicer pa si tudi ti moral najprej na Reko nato pa še v tisti daljni Lvov. Bistven je tvoj vpliv na Prešerna. Ti si ga zapeljal ...

ČOP: Zapeljal? Saj nisem kakšna koketa!

KOPITAR: Da, prav kot kakšna koketa, če že uporabljaš to besedo, da ti je slepo sledil in začel uporabljati romanske pesniške oblike, sonete, romance, stance ... Tako tuje slovenskemu jeziku, še bolj pa slovenskemu duhu. Da ne govorim o gazelah, o tistih izumetničenih igrarijah ...

ČOP: Kaj pa Goethe?

KOPITAR: Kaj naj tu z velikim Weimarcem?

ČOP: *Vzhodnozahodni divan?*

KOPITAR: Olimpijski duh si lahko, celo sme si privoščiti vse ...

Vstopi Karadžić.

KOPITAR: Dragi Vuk, kje si se plazil, da si ves zaprašen?

KARADŽIĆ: Saj veš, učitelj dragi, da se zaradi moje specifične fizične podobe ne morem plaziti. Od zgodnjega jutra sem bil v oddelku, kjer je shranjeno še nepopisano knjižnično gradivo.

ČOP: Me iskreno veseli, dragi Karadžić, da se znova srečava ... Vse kaže, da bom še nekaj časa tu. Seveda je vse odvisno od našega dragega cenzorja.

KOPITAR: In kaj si iskal med tistimi zaprašenimi policami?

KARADŽIĆ: Tam je toliko še neodkritih skrivnosti. Ko bodo enkrat razkrite, ko jih bo nekoč obsijala luč našega védenja, se bo zgodovina spremenila ...

ČOP: Zgodovina ... spremenila?

KARADŽIĆ: Prisegam pri bogu, da bo tako! Od drugega turškega obleganja Dunaja se je začela evropska zgodovina nekako zvijati, vijugati po neznanih soteskah ... kot da bi se spremenila v kačo, krvavo kačo, ki se nikdar ne bo zlevila.

ČOP: Vidi se, da ste poznavalec ljudske pesmi. Ne da bi hoteli, se vaš govor prelije v ljudski verz ... ritem in metrum.

KARADŽIĆ: Dragi gospod Matija, ne gre za pesništvo! Gre za zelo usodne zgodovinske dokumente, ki bodo, ko bodo očiščeni prahu, razkrili popolnoma nov pogled na zgodovinsko dogajanje.

KOPITAR: Vuk, na čem temeljijo tvoje tako dokončne sodbe?

KARADŽIĆ: Ne pozabite, da sem se rodil v Otomanskem cesarstvu. Da sem tako rekoč podložnik vélikega sultana, pa še vezirja zraven!

ČOP: In da vas knez Miloš črti ...

KARADŽIĆ: Pustimo tega nazovi kneza. Z okupatorjem sklepa sporazume, ki dopustijo, da Otomani ravnajo s Srbijo kot s satrapijo. Njemu ni mar, če vsak dan pobijejo več sto Srbov. Ob vstaji, ki sem se je udeležil in ji bil pripravljen darovati življenje, je knez, ne glede na premnoge žrtve, podpisal mirovni sporazum.

KOPITAR: No, pa vendar ... Kakšni naj bi bili ti tako usodni dokumenti?

KARADŽIĆ: Ko je poljski kralj Jan Sobieski premagal vojsko paše Kara Mustafe, je bil, preden so se pobrali spred dunajskega obzidja, Kara Mustafa za nekaj dni zajet v ujetništvu. Odvzeto mu je bilo orožje, znamenita damaščanska sablja in jatagan, celo oklep je moral prepustiti, ponižan, zmagovalcem, svileno bandero, na kateri so bili izpisani sveti izreki iz Korana, so pred njegovimi očmi zažgali in tudi dragocen izvod Korana, ročno vezanega v maternico breje koze.

ČOP: Človek bi lahko rekel, da je bil poraženec dvakrat poražen.

KOPITAR: In še ponižan!

KARADŽIĆ: Ne le to! Tudi eksekutiran. In to v Beogradu, kjer je imel formalno oblast knez Miloš. Obsodili so ga na smrt. Po stari otomanski šegi so ga zadavili s svileno vrvico.

ČOP: Barbarsko.

KARADŽIĆ: Ali je bilo obglavljenje Zrinjskega in Frankopana kaj bolj humano?

KOPITAR: Še vedno nama nisi zaupal, Volk moj, kaj iščeš med zaprašeni mi arhivi Dvorne knjižnice?

KARADŽIĆ: Kmalu, prijatelja, prav kmalu pride čas, ko izvesta. Tudi
Zlato mošejo so načrtovali ...

ČOP: Zlato? Kje? Saj že Modra krasi Stambul!

Intermezzo

Prešeren in Čop. Pisarna odvetnika Crobatha. Julij 1836.

ČOP: No, kdo je zdaj dihur? Jaz ali ti?

PREŠEREN: Saj veš, Matija, koliko dela imam.

ČOP: Ob takem vročem popoldnevu sediš v zatohli kancliji. Greva se
kopat k Savi. Nimfe naju že čakajo.

PREŠEREN: Do jutri moram pregledati tale kup papirja.

ČOP: Le čemu se tako ženeš, France! Pusti te paragrafe.

PREŠEREN: Res ne morem! Verjemi mi!

ČOP: Še žal ti bo!

ZBOR SAVSKIH NIMF:

*Kar zdijo se skale srebrne,
je golo naročje nimf.*

*Kar v vrtincu peni se,
to nimf je hladen objem.*

*Kar temno se zrcali, tolmun je,
kamor, neuslišani ljubimec, ležeš.*

7. prizor

Prešeren in Mina.

Mina portretira Prešerna.

MINA: Še malo bolj proti meni se obrnite, France ... Tu je svetloba nekako
pritajena, plašna vse te knjige udušijo luč in radost. A obraz vedno
žari sam od sebe, kot pri Rembrandtu.

PREŠEREN: Prepustil sem se vam, Mina, vaši desnici ...

MINA: Mi ne zaupate? Ali ste sramežljivi?

PREŠEREN: Ne gre za sramežljivost, ampak ... Že prijatelj Langus me je hotel portretirati, pa se mu nisem dal.

MINA: To lahko razumem kot kompliment. Moje prošnje niste zavrnil.

Sicer pa je portretiranje čas, ko človeka kar najbolje spoznaš.

PREŠEREN: Tudi če bolj ali manj molči?

MINA: Tudi, morda celo bolj, ker potem samo iz obraznih potez, iz svetlobe njegovih oči in barve las razbiraš njegovo bistvo. In v čem pesnik išče in najde – če najde – bistvo človeka?

PREŠEREN: Pravijo, da je srce kraj, kjer prebiva bistvo človeka. Drugi temu rečejo duša, tretji ...

MINA: Blagor vam, pesnikom ...

PREŠEREN: Hvala prija, a kaj, ko je daleč od resnice.

MINA: Kako? Saj ste objavili že vrsto pesmi, ki so v javnosti sprožile veliko zanimanja. Predvsem, ker so ljubezenske ... In mar ni ljubezen bistvo človeškega bitja?

PREŠEREN: Da, veliko zanimanja predvsem pri cenzorju Kopitarju. Prav zaradi tega sva s Čopom pripotovala sredi vročega poletja na Dunaj, da prepričava tega hudega moža, tega škrata, da dá dovoljenje za tisk naše Čbelce.

MINA: In je kaj upanja?

PREŠEREN: Trdoglav in nepopustljiv je; saj drugače ne bi mogel biti cenzor. On je slovničar in jezikoslovec; poezija se mu zdi nekaj nepotrebnega.

MINA: Mojega očeta je raziskovanje jezika spodbudilo, da je začel zbirati srbske narodne pesmi. In vsi, ki so jih brali, so jih hvalili.

PREŠEREN: Tudi Kopitar meni, da bi bilo boljše, če ne že zbirati ljudsko blago, kar počne moj bratec Andrej, pa vsaj pisati v duhu ljudskega izročila.

MINA: Pa bi mi povedali kakšno svojo pesem, France? Ali vas preveč prosim?

PREŠEREN: Mar niste dejali, da je bolje, če portretiranec molči?

8. prizor

Čop, Prešeren.

ČOP: Ne bo dovolil natisa. Pravi, da si šel predaleč!

PREŠEREN: Res sem šel daleč, s soneti. In to je tvoja zasluga, Matija, ti si mi razkril to najlepšo pesemsko posodo.

ČOP: Ne gre za sonete, četudi ima tudi glede njih pomislek. Gre za *Novo pisarijo*, predvsem pa za *Apela*. Užaljen je in pravi, da se norčuješ iz njega, ga devlješ v nič, on pa je toliko storil za nas.

PREŠEREN: Slovničar. In ker ga je Ernestina zavrnila, je še bolj hudoben, kot je bil!

ČOP: Vsakdo od nas je že doživel kakšno zavrnitev, France moj! Tudi ti. A ti si namesto neveste dobil venec pesmi.

PREŠEREN: Hvala za tako tolažbo.

ČOP: Sicer pa je Kopitarju trenutno najvažnejša črkarska pravda.

PREŠEREN: In ti? Ti kar molčiš. Moraš se oglasiti, Matija! Moraš mu odgovoriti. Drugače bomo res jedli samo še Metelkovo kašo! Tebe spoštujejo, cenijo, tvoje besede bodo zalegle in prekinile to pravdo o oslovi senci!

ČOP: Ko se vrneva v Ljubljano, ti obljubim, da se spopadem s temi novočrkarji.

PREŠEREN: Da boš držal besedo! Drugače te bom znova razglasil za dihurja.

ČOP: Tega dihurja, ki noč in dan žre knjige, od sebe pa ne da najmanjše fige, ti še nisem odpustil.

9. prizor

Vuk, Mina.

KARADŽIĆ: Odpotovati bom moral v Göttingen. Počastili me bodo s sprejemom v tamkajšnjo akademijo znanosti.

MINA: Papa, kako sem vesela! Bom lahko šla s teboj?

KARADŽIĆ: Pot je dolga in naporna. In v tej vročini ... Zdravnik dr. Schiller ti je priporočil počivanje in izogibanje vročini in z njo prežarjenim zrakom.

MINA: Tako rada bi šla s teboj.

KARADŽIĆ: Razumem, zate bi bilo to veliko doživetje, ampak ... Ali še vedno rišeš Prešerna?

MINA: Še. Težko je ujeti tisto, kar se skriva za njegovim obrazom. Zadnjič mi je recitiral eno svojih pesmi ... Morala sem se zadržati, da mi niso solze navrele v oči.

KARADŽIĆ: Ne vem, zakaj mu Kopitar ni naklonjen. Nemara so ga prizadele pesmi, v katerih se iz njega norčuje. A Prešeren pozablja,

da je Kopitar središče slovanske duhovnosti tu na Dunaju. Ugleden in spoštovan učenjak. Saj drugače ga cesar ne bi pošiljal v Pariz in v Rim, da v njegovem imenu ureja zadeve. Veš, da je cesarju celo predložil, da bi Avstriji pridobil slovanske rokopise, ki jih hranijo na Atosu! Tudi tiste v cirilici. Kako nesebičen človek!

MINA: A Prešerna ne mara!

KARADŽIĆ: Ne, da ga ne mara, ampak preprosto ne verjame, da je mogoče s poezijo kultivirati slovenski jezik. S poezijo, ki je namenjena le peščici izobražencev in meščanom; preprosti ljudje pa te poezije ne razumejo. Treba je zbirati narodno blago!

MINA: Kaj pa drugi evropski pesniki? Mickiewicz, Słowacki, Mácha, Goethe, Lamartine, Byron? Mar ti pišejo za preproste ljudi?

KARADŽIĆ: Mina, vse preveč te zanima umetnost! Življenje ni nedeljski sprehod. Samo izbranci so, ki nam s svojim umetniškim delom kažejo pot. V tistih letih si že, ko bo treba misliti na ...

MINA: Misliti na kaj, oče?

KARADŽIĆ: Na ... družino. Na poroko, moža, otroke ...

MINA: In ti si verjetno že vse razmislil in mi izbral ženina? A če ne bo lep in pameten, ga nočem!

KARADŽIĆ: Tudi bogat je. Iz ugledne dunajske družine.

MINA: In sem ga že kdaj srečala?

KARADŽIĆ: Ne še.

MINA: Torej si že pripravil srečanje.

KARADŽIĆ: Ko se vrnem iz Göttingena, se bova o vsem tem pogovorila. In srečala se boš z ...

MINA: Lepim, pametnim in bogatim dunajskim uglednežem.

KARADŽIĆ: Do tedaj pa le končaj Prešernov portret. In ne pozabi: tvoje roke se bodo prve dotaknile ... razkrite skrivnosti. Zato ne izgublaj preveč časa z risanjem; žal mi je, ampak tvoja, ne le tvoja, moja, najina naloga je, da najdeva dnevnik, da svetu razkrijeva skrivnost ...

MINA: Seveda bom storila vse, kar si mi ukazal, papa; kljub temu da sem od tega brskanja po arhivu že vsa zaprašena. Zadnjič me je France ... gospod Prešeren vprašal, s kakšnimi pripomočki si svetlim obrvi in trepalnice – a je bil le prah, ki me zasipa vsakokrat, ko se spustim v klet, da ... Zdaj moram nositi že rokavice, da mi ne razjeda rok.

KARADŽIĆ: Mina, hči moja! Vem, da za dekle, kot si ti, ni primerno, da dneve in dneve preživlja v kleti Dvorne knjižnice, ampak vedeti moraš, da sva na sledi velikega odkritja.

10. prizor

Čop in Antonija.

ČOP: Imate kaj novic od brata?

ANTONIJA: Seveda, kljub temu, da dela od jutra do večera, mi vsak teden napiše pismo.

ČOP: Le kakšno mora biti tam življenje? Kar težko si predstavljam.

ANTONIJA: Zdaj gradi cerkev. Božjo hišo zida. Celo do papeža so prišle novice o Friderikovi predanosti.

ČOP: Končno imamo Slovenci vélikega človeka tam preko oceana. In ne le tistih ubožcev, ki so šli s trebuhom za kruhom.

ANTONIJA: Njegova pisma so tako zanimiva. O vsem mogočem mi piše. Zadnjič mi je pisal o sanjelovcih.

ČOP: Sanjelovci? Kdo so pa to?

ANTONIJA: To niso ljudje, dragi Mathias. To so mreže, s katerimi Očipvejci lovijo sanje.

ČOP: No, sedaj razumem še manj.

ANTONIJA: Med Indijanci obstaja vera, marsikdo tu pri nas bi rekel, da je to prazna vera, praznoverje, ampak oni verjamejo, da je noč polna dobrih in zlobnih sanj. Zato izdelujejo posebne lovilne naprave. Na obroč napnejo mrežo, ki jo okrasijo s ptičjimi peresi. Nad postelje, zlasti otrok, obesijo te lovilce sanj, ki nihajoč v nočnem vetru lovijo tako dobre kot hude sanje.

ČOP: Pri nas pa na zibke rišemo trutamore, ki odganjajo zle duhove.

ANTONIJA: No, vidite, da razen barve kože med nami ni nikakršne razlike.

ČOP: In se kaj ujame v te lovilce?

ANTONIJA: Seveda, saj drugače ne bi imeli nobenega pomena. Dobre sanje najdejo pot skozi središče mreže, slabe pa se ulovijo v mrežo ... in jutranji svit jih razblini.

ČOP: Zelo poetično.

ANTONIJA: Pa tudi praktično, kajne? Sicer pa ptičja peresa niso le za okras, ampak se prek njih sanje spuščajo v spečega. Nad deškimi posteljami visijo orlova peresa, ki predstavljajo pogum, nad dekliškimi pa sovina, ki predstavljajo ...

ČOP: Da imajo velike oči, s katerimi zapeljujejo pogumne ...

ANTONIJA: Dragi Mathias, sedaj pa ste zgrešili.

ČOP: Nikdar nisem bil natančen strelec ...

ANTONIJA: Še dobro, da Cupidove strelice nikdar ne zgrešijo! Sova nima le velikih oči, gospod profesor.

ČOP: Vso noč ima odprte, ob zori pa jih zapre, mar ne?

ANTONIJA: Sova, gospod profesor, je simbol modrosti, ste mar pozabili?

ČOP: Te dni mi hodijo po glavi same neumnosti ...

ANTONIJA: Kaj res? Pa mi vsaj eno zaupajte.

ČOP: Ah, kaj bi vam pravil!

ANTONIJA: Če moški ženski zaupa, da mu gredo neumnosti po glavi, ne govori resnice.

ČOP: Potem me imate za lažnivca.

ANTONIJA: Ne za lažnivca, ampak za bojzljivca.

ČOP: To je še slabše.

ANTONIJA: Ne gre za glavo, ampak za ... srce, kajne Mathias.

11. prizor

Karadžić, Prešeren.

PREŠEREN: Dragi srbski prijatelj, Vuk ... kako nenavadno ime. Pri nas Kranjcih ni v navadi. Je pa v germanskem okolju to dokaj pogosto ime.

KARADŽIĆ: Veste, kako sem dobil to živalsko, tako rekoč zversko ime: starši so me hoteli obvarovati pred smrtjo, saj so moji bratje in sestre drug za drugim umirali.

PREŠEREN: Ime amulet. Žal mene moje ime ne varuje ne pred viharjem ne pred sovražno srečo ne pred kamnitim srcem ljubljene ...

KARADŽIĆ: Napočil je nov čas, Prešeren, čas, ki ga imenujejo romantika. In ne le pesniki, tudi tisti, ki se ukvarjamo z razvojem narodnih jezikov, smo izpostavljeni vsem mogočim napadom, celo izobčenju.

PREŠEREN: Pridobili ste si evropsko slavo, Vuk! Goethe in Grimm vas hvalita, vaše srbske narodne pesmi prevajajo v druge evropske jezike, celo v angleščino. In ali veste, da je naš Jakob Zupan, naš čbeličar, prevedel vašo *Hasanaginico*? To mogočno izpoved trpljenja srbskega naroda pod turško oblastjo.

KARADŽIĆ: Res je, a to je v glavnem zasluga gospoda Kopitarja ... Gospodu Zupanu sem globoko hvaležen. A vi ne veste, da je sam sultan protestiral ob izidu moje zbirke narodnih pesmi. Že tako meni mrzkemu knezu Milošu je izročil pisni protest.

PREŠEREN: Le zakaj?

KARADŽIĆ: Ker so Otomani menili, da z zbirko narodnih pesmi hujskam naše pogumne vstajnike k stoletnemu terorju. A to ni dovolj: tu, v Avstriji, me imajo za ruskega agenta, v Rusiji pa za nasprotnika pravoslavja. Celo v Srbiji so mene in tudi Kopitarja, pomislite, razglasili za jakobinca!

PREŠEREN: Kopitar vas vseskozi podpira brez vsakega pridržka.

KARADŽIĆ: Iskreno hvaležen sem mu, da je za naše, srbske zadeve, izpostavil svoje ime. Njegove zasluge so neprecenljive.

PREŠEREN: Ena od njegovih zaslug je tudi, da ovira razvoj slovenske poezije. Ne dovoli izdaje naše Čbelice. Celo moj prevod Burgerjeve *Lenore* se mu zdi problematičen! Hoče, da jo priredim, nategnem na kopito slovenske ljudske pesmi.

KARADŽIĆ: Kako pa napredujeta z mojo Mino?

PREŠEREN: Napredujeva?

KARADŽIĆ: No, z vašim portretom.

PREŠEREN: Ure in ure sedim pred njo, okoli naju spokojni mir knjižnice, skozi okna prodira svetloba, zdi se mi, da lebdim v zlatem prahu, ona pa sklonjena nad platno, njena roka neslišno, nežno drsi po platnu ... Ni mi še dovolila, da bi pogledal, kaj je ustvarila do sedaj.

KARADŽIĆ: Moram vam zaupati, prijatelj moj slovenski, dragi pesnik. Mina se bo na zimo zaročila in nato poročila. Saj razumete, da je dolžnost nas očetov, da poskrbimo za svoje hčere.

PREŠEREN: In kaj ima to opraviti z mojim portretom, Karadžić? Saj je ne mislim zaprositi za roko.

KARADŽIĆ: Opravičujem se vam, dragi moj Prešeren. Nič takega nisem hotel reči ... le, kaj pa vem, zdelo se mi je primerno, da vas ... opozorim.

PREŠEREN: Opozorite? Res vas ne razumem! Zdi se mi, kot da bi se pogovarjal s Kopitarjem. Oprostite, z vsem dolžnim spoštovanjem, a ta pogovor je zame končan.

KARADŽIĆ: Ne govorim kar tja v tri dni. Zadnjič mi je povedala, da ste ji recitali eno svojih pesmi.

PREŠEREN: Ja, sem ji, saj me je prosila ...

KARADŽIĆ: Da ste jo pripravili do tega, da je jokala ...

PREŠEREN: Hvala bogu, njen jok potrjuje, da je bila pesem, ki sem jo recital, dobra. A napisana je bila ob neki popolnoma drugačni priliki.

KARADŽIĆ: Sprejemam vaš čustveni odziv, a moram vam povedati, da je Mina zadnje čase v nekem čudnem, meni nepoznanem razpoloženju. Nekakšna melanholija jo zapreda v svoje mračne mreže.

PREŠEREN: O tem ne morem nič reči. Res pa je, da opažam, da je postala negotova in včasih celo nekoliko zbegana. Čopič kar drhti v njeni blede roki ... Na svidenje, gospod Vuk.

Intermezzo

ČOP: V takem vročem popoldnevu sediš v zatohli kancliji. Greva se kopat na Savo. Nimfe naju že čakajo.

PREŠEREN: Do jutri moram pregledati tale kup papirja.

ČOP: Le čemu se tako ženeš, France! Pusti te paragrafe ...

PREŠEREN: Res ne morem! Verjemi mi!

ČOP: Še žal ti bo!

PREŠEREN: Se dobiva ob devetih pri Metki.

ZBOR SAVSKIH NIMF:

*Kar zdijo se skale srebrne,
golo naročje nimf je.*

*Kar v vrtincu peni se,
to nimf je hladen objem.*

*Kar temno se zrcali, grob je,
kamor polože te nimfe.*

12. prizor

Kopitar, Karadžić, Čop, Prešeren.

KOPITAR: Neposredno sem odgovoren notranjemu ministru!

ČOP: In on od tebe zahteva, da branite cesarstvo s tem, da cenzuriraš pesmi?

KOPITAR: Cenzura je v službi države; njenih zakonov, ki zagotavljajo red in mir. Saj verjetno poznaš Montesquieuja, ki je dejal, da mora sodobna država temeljiti na zakonih ...

ČOP: In ne na samovolji vladarjev!

KARADŽIĆ: Tu v izgnanstvu sem, ker me srbski knez črti!

PREŠEREN: Kakšna država pa je to, ki jo pesmi ogrožajo?

KOPITAR: Ste pozabili na Platona? Iz umno urejene države je izgnal pesnike, ker je vedel, da kvarno vplivajo na čustva ljudstva.

ČOP: A se je motil, modri Helenec! To danes vsi vemo!

KARADŽIĆ: Ta umno urejena država, ki cenzurira poezijo, me ima za vohuna. Zasledujejo me in o vsakem mojem koraku poročajo notranjemu ministru.

KOPITAR: Daj no, dragi Vuk, saj sem ti že neštetokrat povedal, da so to samo tvoje ... Res pa je, da me nenehno sprašujejo, kaj imaš toliko opraviti v arhivu Dvorne biblioteke.

KARADŽIĆ: Hočeš reči, da so vse to le moje blodnje?

KOPITAR: Zagotavljam ti, da nihče ne vohuni za teboj!

KARADŽIĆ: Odkar sem se poročil z Avstrijko, s katoličanko, sem sumljiv še svojim Srbom! Vohunijo za menoj.

ČOP: Mar res tako mislite?

KOPITAR: Toliko zaslug imaš, dragi prijatelj, za Srbe in sploh za južne Slované, da tudi če bi kdo vohunil za tabo, si to lahko šteješ samo v čast.

PREŠEREN: Vprašanje časti, da! Gospod cenzor, vse bolj se mi zdi, da je čast človeka, ki je neposredno odgovoren notranjemu ministru, pod vprašajem!

ČOP: Daj no, France, malo se brzdaj.

KOPITAR: Nobene potrebe ni, da bi se doktor pesnik brzdal. Naj tudi govori tako, kot pesni!

KARADŽIĆ: Odkar si mi, dobrotnik moj, uredil rusko pokojnino, me zasledujejo tudi tukajšnji ovaduhi. Uslužbenci prav tega istega notranjega ministra.

KOPITAR: Vuk Stefanović, priznajva, da ti ruska pokojnina omogoča mirno življenje, predvsem pa možnost dela. Ne meni se za čenče! Dunaj je tako ali tako gnezdo čenč. Sicer pa, priznaj, da tudi ti notranjemu ministrstvu priskrbiš marsikatero dragoceno informacijo o rojakih, ki so sicer res bolj tvoji sovragi.

PREŠEREN: Dunaj je cesarsko mesto sovraštva do Slovanov.

ČOP: Ne gre za sovraštvo. Tu gre za veliko usodnejše zadeve. Zaustaviti naj bi bilo treba ruski vpliv.

KOPITAR: Ne gre za ruski vpliv, gre za jezik! Naj znova poudarim: Slovani, tako katoličani kot pravoslavci, govorijo isti jezik. Cilj reforme srbskega jezika je, da izloči uporabo staroslovenskega jezika, ki ga še kar uporablja pravoslavna duhovščina.

ČOP: In s tem bo dosežena asimilacija pravoslavnih kristjanov?

KARADŽIĆ: To je mrtev jezik! In z mrtvaki gremo lahko samo v nebesa, še bolj gotovo pa v pekel.

PREŠEREN: Pa smo na samem začetku.

KOPITAR: Na kakšnem začetku?

PREŠEREN: Pri nasilnem, krvavem pokristjanjevanju.

KOPITAR: Slišal sem, da načrtujete nekakšen ep ali tragedijo o tem.

PREŠEREN: Ga že pišem.

KOPITAR: No, saj ga tako ali drugače dobim v roke.

ČOP: Bodi odkrit, rojak moj, so tvoja prizadevanja res samo prizadevanja enega najuglednejših evropskih jezikoslovcev?

KOPITAR: Na kaj ciljaš, Čop?

KARADŽIĆ: Če prav razumem, Matija, tudi vi sumničite o mojih dobrih namelih?

ČOP: V vaše nikakor ne, dragi Vuk!

PREŠEREN: V namene gospoda cenzorja pač!

KOPITAR: Čudim se vam, gospod doktor, zaklinjate se na ljubezen, ki naj bi poezijo povzdignila v nebeške višave, hkrati pa nenehno politizirate.

PREŠEREN: Politika ste vi, gospod Kopitar, saj ste v službi države in njenih zakonov.

KOPITAR: Politizirate že, ampak politike ne razumete. Le pesmi piše naj pesnik, bi morda šlo takole, gospod Prešeren? Kot glavni cesarski cenzor nisem le tisti, ki mora prebirati nabuhle romantične stihe, ampak mora predvsem iskati – in najti! – protiavstrijske ideje.

KARADŽIĆ: Sam sem opozoril na knjigo Dositeja Obradovića, v kateri so ideje, ki bi bile lahko smodnik.

ČOP: Ves čas se sučemo okoli neizgovorjenega ...

KOPITAR: In to je?

ČOP: Ideja avstroslavizma.

PREŠEREN: Ki je privid ...

KARADŽIĆ: Zatorej tudi nasprotujete, da bi se južni Slovani poimenovali za Ilirce?

PREŠEREN: Pri nas doma ne govorimo ilirsko!

KOPITAR: S pesniki je težko razpravljati o resnih zadevah.

PREŠEREN: Seveda, saj poezija je le igrarija, igračkanje z besedami, cinglanje z rimami ...

KOPITAR: Zlata posoda tvojega imena.

ČOP: France je dokazal, da je slovenščina zelo speven jezik. Veliko bolj kot nemščina.

KOPITAR: Nič novega. O tem je pisal že Linhart.

PREŠEREN: In kje naj bi, spoštovani cenzor, iskali tisto, kar je bistvo narodovega jezika?

KARADŽIĆ: V narodni pesmi! Kajne, dragi prijatelji?

PREŠEREN: Že mogoče, a brez umetne pesmi, lirske ali epske, se ne more noben jezik dvigniti znad brazde domače grude. A vedite, gospod cenzor, zaradi vašega nasilnega poenotenja južnoslovanskih jezikov bodo še vnuki naših vnukov govorili, da smo Slovenci krivi za svajo med južnimi Slovani!

13. prizor

Kopitar, Karadžić, Čop, Prešeren. V daljavi se sliši moško petje. Vsi mu prisluhnejo. V globini odra se pojavi Petar Preradović, v generalski uniformi, s košatimi brki.

PETAR PRERADOVIĆ (*prihaja bliže in poje*):

*Polnoč prodjè – što me búdi
U to doba iz sna mòga?
Žice same zaigraše
Na guslama dieda mòga,
Zaigraše iz tihana:
Zora puca, bit će dana!*

PREŠEREN: Kdo je pa ta vojak?

KARADŽIĆ: General!

PREŠEREN: General?

KOPITAR: In pesnik. Hrvaški pesnik!

PREŠEREN (*Čopu*): O njem pa mi nisi nič pripovedoval.

PRERADOVIĆ: Pozdravljeni, gospoda moja! Vam na uslugo!

KARADŽIĆ: Dragi brat ilirski, saj nismo v generalštabu!

PRERADOVIĆ: Navada železna srajca, ob nogi meč, na glavi kapa.

KOPITAR: Z gospodom Preradovićem sva že marsikatero rekla – ne o vojaških, ampak o jezikovnih zadevah.

PRERADOVIĆ: O porodnih krčih ilirskega jezika.

PREŠEREN: Tudi mi smo že veliko razpravljali o tej ponesrečeni, še več – škodljivi zadevi.

PRERADOVIĆ: Gospod pesnik slovenski, pa vendar ne mislite, da je ilirizem škodljiv?

ČOP: Slovanski jeziki resda imajo skupen izvor, sedaj je čas, da se osamosvojijo ...

KOPITAR: Da se izoblikuje znanstven, to je gramatološki temelj vsakega jezika.

KARADŽIĆ: Prijatelji! Nič se ne bojte, z mojim hrvaškim bratom Petrom sva ugotovila, da je jezik sredstvo, ki ljudi združuje, ne pa ločuje! Tako Srbe kot Hrvate.

PRERADOVIĆ (*poje*):

*Polnoč prodjè – još pokriva
Mir preblagi dol i goru,
Ali lagan vietrić šaptje*

Od iztoka k sinjem moru,

Šaptje sladko iz tihana:

Zora puca, bit će dana!

Da, bit će dana, bratje moji slavljanski. I zora će puknit za vse nas!

PREŠEREN: Dovolite mi, prijatelj hrvaški, da si vas ogledam. Prvič vidim generala.

PRERADOVIĆ: Kar oglejte si me. Ni bilo lahko, povzpeti se tako visoko.

KARADŽIĆ: Odpovedati se je moral veri svojih staršev.

PREŠEREN: Kako? Zakaj?

KOPITAR: V avstrijski vojski lahko v višje čine napredujejo le katoliki.

ČOP: Ste bili rojeni kot pravoslavac, gospod general?

PRERADOVIĆ: Seveda, očetu in materi pravoslavcema.

KARADŽIĆ: Vemo, da je vera naših staršev sveta. A včasih jo je treba zamenjati. Mar ni vaš Linhart rekel, da spremeniti vero ne pomen zamenjati srca, ampak samo obleko?

ČOP: S tem je opravičeval svoj odhod iz samostana.

PREŠEREN: Je bila želja po služenju bogu Marsu močnejša od tihe vere v Boga?

PRERADOVIĆ: Dragi pesnik kranjski, veliko sem trpel in v srcu mi še vedno kljuva *ein bischen* dvom.

KOPITAR: Pomembno je, da je prijatelj Preradović začel pisati pesmi v svojem rodnem jeziku, ki ni ne pravoslavni ne katoliški.

PREŠEREN: Le v katerem jeziku nam bog govori?

KOPITAR: Bog nam vsem govori v enem jeziku.

PRERADOVIĆ: Zahvaljujoč mojemu prijatelju Ivanu Kukuljeviću Sakcinskemu, ki mi je odkril lepoto materinega jezika.

KARADŽIĆ: A moj brat Petar je napisal tudi nekaj odličnih pesmi v nemščini ...

PRERADOVIĆ: Brat Prešeren, slišal sem, da tudi vi pišete pesmi v nemščini. Kako to? Ko se človek enkrat odloči za svoj jezik, mora tujega pokopati.

PREŠEREN: V nemščini pišem pesmi za tiste, ki slovenskega jezika ne znajo!

ČOP: Na Kranjskem je peščica šolanih ljudi dvojezična.

PREŠEREN: Prav zaradi tega je ilirizem velika zabloda. Vsak jezik se mora razvijati po svojih zakonitostih, pa četudi je med njimi velika sorodnost, kajne Matija?

PRERADOVIĆ: No pa mi še malo prisluhnite. Ta pesem je bila objavljena v prvi številki *Zore dalmatinske*:

*Polnoč prodjè – uspavana
Leži morska okolica;
Ali jedna od iztoka
Probudjena leti ptica,
Pjeva sladko iz tihana:
Zora puca, bit će dana!*

PREŠEREN: Čestitam. Zelo spavno.

KOPITAR: Morda celo preveč, saj se jezik podreja pesniškemu ritmu ...

ČOP: To je predpogoj, da se pesem sploh lahko rodi.

KOPITAR: Ja seveda, ta današnja, romantičarska poezija, Byron, pa Mickievicz, pa Mácha ...

PREŠEREN: Pa Prešeren ...

KOPITAR: Kakšna samozavest!

PRERADOVIĆ: Sem poskušal prevajati prav te velike današnje, jaz jim rečem kar moderni pesniki ... Mácha na primer je izjemen pesnik.

PREŠEREN: Pa tudi pivec!

PRERADOVIĆ: Kako?

ČOP: Je šel skozi Ljubljano, ko je pešačil iz Italije na Češko. In sta z našim Prešernom ugotovila, da ju družijo ne le poezija, ampak tudi žeja!

PRERADOVIĆ: Mar res? Pripovedujte mi o Máchi. To mora biti zanimiv človek.

KOPITAR: Jaz sem svoje že povedal: Mácha je vsekakor nadarjen pesnik, a svojega daru ne zna pravilno uporabiti. Piše stihe, ki jih celo njegovi rojaki ne razumejo. Ena sama ekstravagantnost!

KARADŽIĆ: Dragi Petar, ne ženi si k srcu. Gospod cenzor je res strog, včasih celo prestrog ...

PREŠEREN: Saj zato pa je cenzor! Sicer pa, z Mácho sem jedel potočne rake in jih zalival z rebulo, o poeziji sva kaj malo rekla.

KOPITAR: Tisti, ki mislijo, da poezija ustvarja jezik, so v veliki zmoti. Slovnica ...

KARADŽIĆ: Slovar!

PREŠEREN: Pa smo spet tam.

ČOP: Slovnica le normira jezik, slovar samo popiše besede, ki živijo med ljudstvom.

PRERADOVIĆ: In to je zame velika težava. Že skoraj vse življenje živim v tujini, med nemško govorečimi. In prav zaradi tega mislim, da je rešitev v *illirische Sprache*, v jeziku, ki bi bil en sam za vse nas, južnoslovanske brate.

KOPITAR: No, tako preprosto sicer ni; je pa Kollárjeva ideja slovanske vzajemnosti – panslavizma – vredna proučitve. Saj, to moramo priznati, imajo vsi slovanski jeziki skupen praizvor.

PREŠEREN: Jaz sem Vrazu svoje povedal!

ČOP: Nevarnost za vse slovanske jezike, še zlasti za južnoslovanske, je v njihovi navidezni, poudarjam, navidezni podobnosti!

PREŠEREN: In zaradi tega vašega nasilnega poenotenja jezikov bo še tekla kri.

KOPITAR: Spet nekaj metaforizirate, gospod Prešeren.

PREŠEREN: Žal nas več ne bo na svetu, ko bo metafora postala resničnost.

PRERADOVIĆ: Vuk, o tem sva, kot kaže, premalo govorila. Ali pa te nisem pravilno razumel.

KARADŽIĆ: Nisi me napačno razumel, brat Petar. Jaz pravim, da čim več ljudi uporablja en jezik, toliko močnejši je! Zato sem tudi sestavil slovar ...

ČOP: Slovar srbskega in ne ilirskega jezika!

KARADŽIĆ: Prav imate, prijatelj Čop! Prav zaradi tega sva se z bratom Petrom dogovorila, tu v srcu naše stroge matere Avstrije, da sta srbski in hrvaški jezik en jezik v različni pisni obliki.

ČOP: Ne vem, če je tak dogovor dovolj, da se pomirijo strasti ...

PRERADOVIĆ: Kakšne strasti?

PREŠEREN: Tiste, ki bodo izbruhnile, ko bo napočil dan in se bo zasvitela zora.

PRERADOVIĆ: Vidim, da vam je všeč moja pesem. Sta še dve kitici ... Dovolite mi, da vam ju predstavim.

PRERADOVIĆ (*poje in se počasi oddaljuje v ozadje odra*):

*Polnoć prodjè – još u tmini
Nebo, zemlja jest i voda,
Ali sieva od iztoka
Sjajna vila Slavskog roda,
Glasi ovamo iz tihana:
Zora puca, bit će dana!*

*Zora puca, bit će dana!
Okreni se k zlatnom vedru,
Slavna zemljo Dalmatinska:
Evo Zore u tvòm njedru,
Da odkrije zakopana
Blaga tvoja – evo dana!*

14. prizor

Mina in Prešeren.

PREŠEREN: Pripovedujte mi, Mina, o slikarstvu. Priznam, da nisem ravno poznavalec. Ko sem študiral tu, sem večkrat obiskoval galerije, vedno me je pritegnila, pravzaprav kar posrkala vase kakšna slika in sem nato pred njo stal kot začaran; brez misli strmel in strmel ...

MINA: Tudi sama sem bolj občudovalka vélikih mojstrov kot poznavalka, kaj šele, da bi vam lahko kaj pametnega povedala o slikarstvu. Od njih se je treba učiti, mar ne?

PREŠEREN: Pa vendar ste se posvetili slikanju.

MINA: Včasih se mi zazdi, da slikam le iz ... kaj pa vem, dolgočasja. Ne, ko slikam, izgubim občutek za čas. Nekakšna pozaba me ovije, kot kakšna svilena obleka ... in nato ...

PREŠEREN: Tudi pisanje pesmi človeka iztrga iz realnega prostora in časa.

MINA: *Ut pictura poesis*, je rekel Horac. Je imel prav?

PREŠEREN: S čimer je mislil, da tako v slikarstvu kot v pesništvu veljajo ista načela.

MINA: In katera so to?

PREŠEREN: Zagotovo so na prvem mestu harmonija, somernost, uravnoteženost ... prava mera za detajle kot za celoto ...

MINA: Potem je vendarle imel prav stari Latinec.

PREŠEREN: A kako lahko primerjava sliko pokrajine z opisom pokrajine? Slika je sestavljena iz barv, senc, svetlobe ...

MINA: Pesnik slika z besedami.

PREŠEREN: Mislite? Kako? Besede niso barve; beseda noč ni temno modra, beseda zvezda ni zlata ...

MINA: In ljubezen? Kakšne barve je ljubezen? Rdeča?

PREŠEREN: To je obrabljena prisprodoma. Pri poeziji je napomembneje, da ne uporabljamo znanih, že tisočkrat uporabljenih besednih zvez.

MINA: Kakšne barve bi bile vrtnice, ki bi jih podarili osebi, ki bi jo ljubili? Rdeče?

PREŠEREN: Saj poznate Shakespearovo žaloigro *Romeo in Julija*? Tu na Dunaju so jo pred kratkim uprizorili.

MINA: Žal ne.

PREŠEREN: Mojster dramskega pesništva je v tej igri pojasnil, s prisprodomo seveda, da beseda ne more izraziti nekega bistva. *What's in a name? That which we call rose, by any other name would smell as sweet.*

MINA: Morate mi prevesti, moja angleščina je bolj ...

PREŠEREN: Kaj je ime? Tisto, kar imenujemo vrtnica, bi prav tako sladko dišalo, četudi bi imelo drugačno ime.

MINA: To je poezija, tega slikarstvo nikdar ne zmore. Lahko naslikam vrtnico, rdečo, belo, rumeno, rožnato, a vonja ne morem prebuditi.

PREŠEREN: Jaz pa rečem vonj in ... kaj se zgodi? Mar kaj zavonjate?

MINA: Ne, ampak vseeno ... kaj vem ... Ob verzu, ki ste mi ga povedali, sem začutila ne eno, ampak cel rožni grm, razpirajoče se rožnate cvetove, ki omamno dišijo ...

15. prizor

Kopitar in Čop.

ČOP: Strešice?

KOPITAR: Strešice!

ČOP: Za šumevce?

KOPITAR: Zakaj ne?

ČOP: Kot Čehi?

KOPITAR: Bolje kot veččrkje.

ČOP: Šumevci?

KOPITAR: Š, č, ž!

ČOP: Sch, tsch, sh ... kot drugi zahodnoevropejci!

KOPITAR: No vidite, saj je isto!

ČOP: Ko govorim, ne pa ko pišem! ... kot drugi Zahodnoevropejci!

KOPITAR: Mi smo Slovani.

ČOP: Tudi Rusi.

KOPITAR: Oni imajo cirilico.

ČOP: Pravoslavci.

KOPITAR: Mi pa katoliki.

ČOP: Pripadamo latinični skupnosti.

KOPITAR: A nismo Latinci!

ČOP: In kaj potem delajo pri Metelku, ki ga zagovarjate, cirilske črke, celo grške?

KOPITAR: Vsak glas mora imeti svoj znak.

ČOP: A o lepoti črkopisa, o tem pa nič!

KOPITAR: Estetika in jezikoslovje sta dve različni stvari.

ČOP: No, če odmisliiva lepoto črkopisa, pa mora ostati vsaj preprostost lika.

KOPITAR: In prav mi naj bi med vsemi evropskimi narodi imeli najbolj popoln in razumen črkopis? Poglejte Angleže, kakšno sračje gnezdo je njihov črkopis.

ČOP: To so *Mengesprache* ... mešani jeziki, malo po francosko, malo po germansko, malo po romansko ... Ali naj črka ugaja ali naj bo udobna za pišočega?

KOPITAR: Ne eno ne drugo. Piši kot govoriš – to je naše načelo! Črkovna pisava ni hieroglif. Zaznamuje glasove, ne pojmov. Če imata dve besedi iste glasove ...

ČOP: ... jih je treba pisati z istimi črkami?

KOPITAR: Pa naj bosta njuna pomena še tako različna ...

ČOP: Greh – šel; sta e-ja v obeh besedah enaka?

KOPITAR: Gre za mehčanje, za jotiranje ... pošast, šega, šiba, šola, šum ...

ČOP: Je to kakšna posebna znanost: šumevec pred samoglasnikom.

KOPITAR: Se zmehta.

ČOP: Kaj pa: žena – ponižna, več – preveč; pa če – čep, čenča – čelo?

KOPITAR: Pa vrât/ Hals in vrât/der Tore ...

ČOP: Kosîli/gemaht, kósili/gespeist ...

KOPITAR: Pès – kmèt, tèmèn – tèma ...

ČOP: Zdaj nas boste vi, jezikovedi, še dodatno sprli, da se bomo še zaradi črkopisov ločevali, vse bolj drug od drugega oddaljevali. Mar nas ni že protireformacija razdvojila, za stoletja sprla? Trubar in njegovi so med 1550 in 1600 napisali, prevedli in izdali kakšnih petdeset slovenskih knjig in s katekizmom, slovnico in prevodom Biblije postavili temelje jeziku in s tem slovenski knjižni misli. Od 1600 do 1740 ni izšla nobena izvorna slovenska knjiga, menda samo štirje ponatisi cerkvenih bukev.

KOPITAR: Mar res verjameš tej proticerkveni propagandi, dragi moj rojak?

16. prizor

Mina sama.

MINA: Nikdar ne bom končala njegovega portreta. Ne morem. Roka postaja vse bolj okorna. Čopič noče pustiti barvne sledi. On pa sedi tam, mogočen v svoji skromnosti, obraz mu žari, kot da bi bil izklesan iz marmorja, oči žareče, lasje, voljni in valoviti, skoraj vranje črni ... Ko bi le zmogla vstati izza platna in stopiti do njega, da bi se mu čisto približala, se ga dotaknila, da bi bile moje dlani čopič, ki bi za vedno v mojem srcu naslikal njegov obraz. Ne morem več. A nihče, niti on ne

opazi tega. Papa me žene, da se plazim po zaprašenih arhivih knjižnice in iščem neke otomanske dokumente, za katere še sam ne ve, če sploh obstajajo! Prah minulosti lega name, moja koža postaja suha kot papir, rdečkasta, kot da bi jo napadla rja, plesen. Najraje bi zbežala od tod. Iz tega mesta, kjer se počutim, ko bi bila v peči: zrak je tako gost, da se ne da dihati. Iz Donave se dvigujejo zelenkaste meglice, drevje v parku je ožgano, pa je šele junij. Zadnjič sem opazovala cigane, ki so si ob Škotskih vratih postavili šotor; nekakšen cirkus ali menežarija, kaj jaz vem. Tudi živali so bile tam. Medvedi in levi in kače in ... ne, slona ni bilo ... Gledala sem jih, v pisanih cunjah, temne polti, vesele, norčave, nenehno na poti, romarje do konca sveta, brez cilja, brez poslanstva, a srečne in nasmejane ... Ljudje narave, njihov duh se še ni okužil z evropsko kulturo, civilizacijo ... Mi tonemo, mi se pogrezamo ... Pripovedoval mi je o Orfeju in Evridiki. Seveda je on Orfej, o tem ni nikakršnega dvoma, in jaz? Jaz sem potemtakem Evridika. In če me ne pogleda, če mi kar naprej kaže hrbet, jaz pa hodim za njim iz podzemlja v svetlo sončno luč? A če me pogleda, če se ozre prek rame, me ni več. Umrem. Taka je zgodba o Orfeju in Evridiki. In zakaj mi jo je pravil? Zato, da bi povedal, da se lahko iz podzemlja vzpnem v življenje samo, če mu sledim, če grem za njim, za njegovim čudežnim glasom, za njegovo pesmijo, ki oživlja stvari in mrtve.

17. prizor

Antonija, Prešeren, Čop.

ANTONIJA: Končno, dr. Prešeren! Sedite tu poleg, da si vas ogledam.

V gledališču vas velikokrat vidim, a takole od blizu ... Prijatelj Mathias pravi, da vas je težko zvleči od dela, a v gledališču ste redni obiskovalec.

PREŠEREN: Gledališče je eden redkih krajev, kjer ...

ANTONIJA: Kjer se lahko izmenjujejo pogledi brez velike škode. A opazi se jih ...

ČOP: Saj kaj pa naj počnemo zvečer v tej naši Ljubljani, če ne gremo v gledališče?

PREŠEREN: No, Matija, saj veš, kje preživljamo mi, kar nas je prešernih, večino naših večerov.

ANTONIJA: Pri Metki, kot slišim.

PREŠEREN: Ob kozarcu postajajo reči veliko lažje, oblačijo se v prijaznejšo opravo.

ANTONIJA: Brala sem vaše pesmi. So stvari, ki jih težko razumem, četudi ...

PREŠEREN: Koliko pa sploh poznate poezijo, milostljiva?

ANTONIJA: No seveda, prebiram jih ... pesmi ...

PREŠEREN: Čigave?

ANTONIJA: Znamenitih pesnikov ...

PREŠEREN: Nemških?

ANTONIJA: Tisto, kar je pač treba poznati, če hoče biti človek kulturnen.

PREŠEREN: Kakšnega Klopstocka verjetno radi prebirate? On je zelo ... kulturnen.

ANTONIJA: Ah, seveda, kako ga ne bi. Pa Goetheja ...

PREŠEREN: Pa kakšnega Koseskega tudi?

ANTONIJA: Tudi njega, saj velja za našega prvega pesnika.

ČOP: Koseski je prav poseben pojav, slovenski pojav.

PREŠEREN: Piše verze, kot bi nekdo žeblje zabijal. Ali kot pravijo na našem gorenjskem koncu, se opravičujem za robato prisposodbo mojih rojakov, kot bi koza scala na pleh.

ANTONIJA: V našem ljudstvu živi še toliko domiselnosti, kaj ne, Mathias? Če prav razumem, Koseskega ne marate, gospod doktor?

PREŠEREN: Mislim, da bi bilo bolje reči, da on ne mara mene, da me ne marajo tisti, ki Koseskega slavijo in ga postavljajo na oltar.

ČOP: France je človek novega časa, njegov čas šele prihaja. Kranjci so ...

ANTONIJA: Kranjci vam osle kažejo, če sem si prav zapomnila?

PREŠEREN: No, to so takšne drobne zbadljivke ...

ANTONIJA: ... in slep je, ki se s petjem bavi ...

ČOP: Ukvarja ...

PREŠEREN: Zadnje čase bi res potreboval očala.

ČOP: To je le prisposodba.

PREŠEREN: Da umrem brez d'narja, pa je čista resnica!

ANTONIJA: Kaj pa ljubezen?

PREŠEREN: Kaj ljubezen?

ANTONIJA: Deklica, ki jo opevate ...

PREŠEREN: Deklica?

ANTONIJA: No ja ... Primčeva Julija, saj vsi vemo ..

ČOP: Beatrice, Lavra ...

ANTONIJA: Julija, pomeni, da se bo to dekletce vpisalo med muze?

PREŠEREN: Poezija je ... kako bi rekel, draga gospa, je nekaj, kar ne raste na gredi z ostalimi rožami.

ANTONIJA: Kako lepo. A vendar, mar se vam ne zdi, prešerni doktor, da spravljate tega dekliča v zadrego, ko javno razglašate svojo ljubezen do nje?

ČOP: Gospa Antonija, prosim vas ...

PREŠEREN: Ne, je že prav, dragi Matija, da končno slišim odločno besedo poznavalke ne poezije, ampak ženske duše!

ANTONIJA: Se opravičujem, če sem vas s tem prizadela, ampak res sem razmišljala, da mora biti deklica Julija v dokaj neprijetnem položaju, ko vsa Ljubljana ve, da jo doktor Prešeren opeva v svojih sonetih.

PREŠEREN: Srce se ne meni za mestne čenče.

ČOP: Pesnik je vendar Orfej ...

ANTONIJA: Saj prav to: Orfej, zaradi katerega je Evridika pahnjena v podzemlje, če se prav spominjam te grške zgodbe.

ČOP: A jo Orfej gre iskat, da jo odreši večne pogube in trpljenja.

ANTONIJA: Seveda, a vemo tudi, kaj se je potem zgodilo.

PREŠEREN: Le kaj, milostljiva gospa, ki ste dobro poučeni o literarnih rečeh?

ANTONIJA: Ker Orfej, saj je bilo tako, Mathias, popolnoma ne zaupa Evridiki, da mu iz smrti sledi v življenje, se kljub prepovedi obrne in jo pogleda ...

PREŠEREN: In jo tako izgubi, za večno pogubi ...

ANTONIJA: Mar to pomeni, da Orfej ni le pevec, ki vse oživlja, ki mu ne prisluhnejo le ljudje, ampak tudi kamni in rože kot tudi – ah, kako poetična sem postala! – živali, ptiči in srne, ampak svoje najdražje bitje pahne v smrt?

PREŠEREN: Milostljiva, gospa, presenečate me s svojim vpogledom v mitološke in literarne zadeve.

ANTONIJA: Kaj pa naj počnem v tej zatohli Ljubljani, kot da se družim s prijateljicami knjigami.

ČOP: Ko bi le bilo več takšnih gospa, ki bi se posvečale bolj knjigam kot modnim žurnalom!

ANTONIJA: Nič mi ne laskajte, dragi Mathias.

PREŠEREN: Mislim, da niste dokončali svoje interpretacije mita o Orfeju.

ANTONIJA: Res je, sprašujem se, koliko sreče lahko pevec podari opevanemu bitju, če se njuna ljubezen dogaja na meji življenja in smrti.

ČOP: Zanimivo vprašanje.

PREŠEREN: Jaz pa mislim, da ne gre za zanimivost, ampak za namigovanje milostljive gospe Antonije, da je moje opevanje Julije nekaj, kar lahko gre tudi prek meje, ki deli ...

ANTONIJA: Oprostite gospod doktor, nikakor vas nisem hotela raniti, ampak nenadoma se mi je zazdelo, da s to rečjo ni tako enostavno ...

ČOP: Seveda ne, nikakor ne, saj ne gre le za čenče, gre za poezijo.

ANTONIJA: ... ki ljubljeno bitje povzdiguje in tudi pahne v prepad.

PREŠEREN: Oprostite milostljiva gospa, res me presenečate s svojim razmišljanjem, ampak postal sem žejen, in ker nam niste ponudili ničesar razen čaja in piškotkov, grem k Metki, da poplaknem vso to vašo učenost.

ANTONIJA: Samo še malo, samo še malo počakajte, gospod doktor! Prosim vas! Zadnjič sem vas videla na predstavi Grillparzerjeve *Sapfe*.

PREŠEREN: Saj nisva bila sama v gledališču.

ANTONIJA: Iz te čudovite igre smo se marsikaj lahko naučili.

PREŠEREN: Še več bi se, če bi bila prevedena v slovenščino!

ČOP: Tudi to pride na vrsto, France, ne bodi neučakan. Igra nas je poučila, da poezija zahteva svoj davek, ki je celo življenja vreden.

PREŠEREN: Grillparzerjeva igra je odlično delo, a ne vem, kaj ima opraviti z menoj.

ANTONIJA: Ne samo z vami, ampak tudi z gospodično Julijo Primčevo ...

PREŠEREN: Ne razumem vas.

ANTONIJA: Mar ni neuresničena ljubezen pesnico pahnila v smrt?

ČOP: Sama se je odločila, da se vrže s pečin.

PREŠEREN: Jaz nisem ne Sapfo ne brodnik Faeton! Zbogom, milostljiva gospa!

ČOP: France, počakaj no

Čop in Prešeren sama, pred hišo gospe Antonije.

PREŠEREN: Le zakaj si me zvlekel k tej prekleti babi?

ČOP: France, pomiri se, saj ni tako hudo.

PREŠEREN: Seveda ni hudo, še hujše je, ker tako kot ta tvoja gospa razmišljajo tudi drugi ... vsa prekleta Ljubljana.

ČOP: Predvsem gospa Antonija ni baba, ampak zelo kultivirana gospa, sestra našega Irineja Barage.

PREŠEREN: Tistega, ki pokristjanja Indijance! Dolenjska zalega!

ČOP: Ali misliš, da smo Gorenjci kaj boljši? Dragi moj France, so ženske, ki se jih pač ne da opevati ...

PREŠEREN: Pa tudi ljubiti ne, dragi moj Matija, ker so ... ker so močnejše od nas.

18. prizor

Čop, Kopitar, Prešeren, pozneje Karadžić.

ČOP: Že kar nekaj časa sva tu, pa se nam še ni uspelo dogovoriti o usodi Čbelice.

KOPITAR: Saj Dunaj je vendar prijetno mesto. Nudi vrsto zabav, ki jih v Ljubljani ne poznate. In dr. Prešeren se druží s Karadžićevo hčerko, v vseh pogledih zanimivo mladenko.

PREŠEREN: Nisem tu, gospod cenzor, da bi poslušal vaše ocene gospodične Mine.

KOPITAR: Vaša preobčutljivost vam škodi, Prešeren. Tako pri pisanju pesmi kot pri občevanju z ljudmi.

PREŠEREN: Zanimivo je poslušati slovničarja, ko govori o preobčutljivosti. In kako bi kot slovničar definirali pre-občutljivost?

ČOP: Pustimo zdaj občutke. Četrtni snopič Kranjske čbelice je pred teboj že kar nekaj časa in čas je, dragi rojak, da izrečeš svojo dokončno sodbo: kaj naj se črta, kaj naj ostane.

KOPITAR: Dragi prijatelj, četudi sva se ob izbruhu te nepotrebne črkarske pravde znašla na nasprotnih bregovih, ti moram, pa tudi vam dr. Prešeren, razložiti, da je cenzorsko delo zelo odgovorno. Zagotovo vama je jasno, da so se pod Metternichom zadeve zaostrele. Ne gre le za cenzuro, gre za ... kako naj rečem? ... za nadzorovanje in ... kaznovanje.

PREŠEREN: Hočete reči, da je policija budna od mraka do dne, od zore do mraka?

KOPITAR: Ne policija; mi, dvorni uradniki, moramo dosledno upoštevati navodila, ki usmerjajo naše delo.

PREŠEREN: In kje v navodilih piše, spoštovani cenzor ...

KOPITAR: Mož kopitni, ste me zasmehovali.

PREŠEREN: ... da pesnik danes ne sme stopiti po poti, ki jo je utrl Petrarka?

KOPITAR: Ljudski duh, *Volksgeist* in *Naturpoesie*, ali kot pravi Herder: *die singende Natur*. Ljudski duh, ki nezavedno snuje.

ČOP: Pesnik in njegove pesmi, četudi se napajajo pri izviru ljudskega izročila, so umetniški, torej umetelni izdelek; artefakt!

PREŠEREN: Saj sem povzemal duha ljudske pesmi, gospod Kopitar. Brali ste moje mladostne pesmi, ki mi resnično ne morejo biti v ponos.

KOPITAR: Pod preobleko ljudskega metra in metaforike ste izražali svoje individualistične težnje. Tradicijo ste izrabili, da ste zelo neposredno izražali svoje svetovnonazorsko prepričanje. Sicer pa, rojaka, jaz se ravnam po beneški meri: *Niente contra buoni costumi et principi*.

ČOP: Kopitar, ti misliš, da je poezija tako rekoč subverzivna dejavnost, ki lahko omaje stoletno cesarstvo! Kakšna preproščina, oprosti! Samo s poezijo se bo lahko jezik razvijal, postajal gibčen in primeren kot glina za oblikovanje.

KOPITAR: Nobene potrebe ni, dragi Čop, da me poučuješ o stvareh, ki sem jih dognal, še preden sem napisal slovnico. Moje vodilo je – in upam, da ga bosta razumela in tudi spoštovala –, da se še noben narod ni iztrgal iz barbarstva z matematiko: narava ne spreminja svojega teka in Grki ter vsi drugi véliki narodi so se kultivirali z lepimi umetnostmi in znanostmi, z dobrimi pisatelji in pesniki. Ali kot pravijo Francozi: *beaux arts, belles lettres!*

PREŠEREN: Eno je slovnica, kot ste zapisali, večšina, kako pravilno govoriti in pisati. A poezija ni slovnica! In vi ne ocenjujete naših pesmi kot slovničar, ampak kot cenzor, slepo vdan svojim gospodarjem, Avstrijcem, temu germanskemu plemenu, ki nam milostno dovoli, da na Kranjskem pišemo po naše!

KOPITAR: Vi, pesniki, res ničesar ne razumete, razen srčnih viharjev, v katerih nastajajo vaše tožbe, no, da sem natančnejši, *Sonetje nesreče!*

ČOP: Kopitar, tvoje mesto cenzorja gor ali dol, če ne zmoreš v Prešernovih sonetih prepoznati vrhunske lirike, ki se lahko meri z drugimi evropskimi poezijami, ne morem reči drugače, kot da si, oprosti, omejen.

KOPITAR: Ne razumem vaju! Ne morem razumeti, da ne doumeta mojega skrajnega navora, da Slovencem normiram jezik, s čimer bi Slovenci bili edini srečneži v Evropi, v Evropi!, ki bi imeli popolno in razumno, zakonom črkovnega pisanja docela ustrezno abecedo. Tako kot so to imeli Grki, ko jim je Jonec Herodot lahko bral svojo zgodovino vseh plemen. Tako bi lahko slovenska narečja, tako kot grška nekoč, živela dalje druga ob drugem, dokler ne bi, kakor pri starih Grkih, nazadnje najvrednejše postalo splošni knjižni jezik.

ČOP: Ne morem ti oporekati, vendar zato še ni nikakršne potrebe, da se spreminja ortografija in da si dva Štajerca, Metelko in Dajnko, izmišljujeta nova črkovna znamenja!

KOPITAR: Nič napačnega nista storila; sledila sta moji tezi, da se slovenščina skupaj z nemščino in grščino uvršča med izvirne jezike, ki jih je ustvarila človekova sposobnost za oblikovanje jezika.

PREŠEREN: In zato naj bi se kaša pisala kaša? Da bi bila bolj okusna?

KOPITAR: Poznam vaš sonet. Težko bi rekel, da vam je v čast. Norčujete se iz znanstvenih prizadevanj, da bi uredili vso to črkopisno zmešnjavo.

ČOP: Jernej, vprašanje jezika ni le vprašanje črkopisa. Poezija ima drugačne, višje naloge: predvsem ne sme biti abstraktna, a tudi ne moralična,

mora biti plastična, ne prežeta s skrajnim subjektivizmom, mora biti uravnovešena; skratka: današnja poezija mora biti klasično romantična. In takšna je Prešernova, pa če se, gospod cenzor, postaviš na glavo.

Vstopi Karadžić.

KOPITAR: Čop, našo debato si znova zaobrnil v popolnoma drugo, napačno smer ... Ja, dragi moj Vuk, kaj pa ti tukaj, moral bi vendar biti v Göttingenu ali vsaj na poti tja?

KARADŽIĆ: Tri dni so me zadrževali ... mar nič ne veste?

ČOP: Kaj pa naj bi vedeli?

KOPITAR: Govorite že vendar!

KARADŽIĆ: Karantena ... že nekaj okrajev so zaprli; nepredušno ... morda samo podganam uspe, da ...

KOPITAR: Kolera? Kolera! O, moj mili bog! Usmili se me!

KARADŽIĆ: Usmili se nas vseh!

PREŠEREN: In zdaj, Matija? Zdaj bova ostala zaprta na tem prekletem Dunaju!

KOPITAR: Saj ne more biti res! Ta vročina, brezvetrje, Donava miruje, kot bi umrla.

ČOP: Tej bolezni pravijo tudi modra: človek pomodri, medtem ko gre vse od njega.

KOPITAR: Moja mati, moj oče ... sta ... oba podlegla koleri, ko je bila na Kranjskem epidemija kolere.

KARADŽIĆ: Iz Indije prihaja ta smrtna bolezen. Od tam, kjer so propadle vse starodavne civilizacije, danes pa vlada barbarstvo.

PREŠEREN: Iz Indije? A kako se širi? S čim se prenaša?

KARADŽIĆ: Pravijo, da z nečistočo, s postano vodo, z morskimi ribami, školjkami

KOPITAR: Zdaj smo ujetniki ... Ujetniki nevidnih sovražnikov. Turkov smo se lahko obranili z ognjem in mečem, kako naj se preplete kolere?

KARADŽIĆ: Ne le Turkov, dragi prijatelji, tudi Zlate mošeje!

PREŠEREN: Zlate mošeje?

KARADŽIĆ: Da, Otomani so hoteli sredi zavojevanega Dunaja zgraditi Zlato mošejo in tako povezati zahod z vzhodom. Islam s krščanstvom, v Stambulu Modra, na Dunaju Zlata mošeja. Niso nameravali požgati prestolnice monarhije, le v njenem srcu zgraditi mošejo s kar osmimi minareti, z dvema več, kot jih ima Modra.

KOPITAR: O, bog, kolera! Kolera! Kolera ...

19. prizor

Mina, Karadžić. Klet Dvorne biblioteke.

MINA: Papa, papa, hitro sem!

KARADŽIĆ: Saj že grem.

MINA: Nekaj sem našla ... mislim, da je to ...

Mina drži šop papirja, povezanega v zvitek.

KARADŽIĆ: Kaj? Pokaži, golobica moja, pokaži mi

Karadžić vzame liste v roko, jih razveže in začne listati.

KARADŽIĆ: Mina moja, moja Mina! Saj ne morem verjeti! Res sva našla ... res si našla! Golobica moja.

Karadžić bere.

KARADŽIĆ: Res je, dnevnik Kara Mustafe! Vedel sem, da ga bom našel, da ga bom jaz našel.

MINA: Čigav dnevnik?

KARADŽIĆ: Vélikega vezirja.

MINA: Vezirja?

KARADŽIĆ: Lale Kara Mustafa Paše.

MINA: In zakaj si si ga tako želel najti, papa?

KARADŽIĆ: Ker so v njem zapisane nepoznane stvari. Zdaj se bo zgodovina drugače pisala! Vezir Kara Mustafa je vodil obleganje Dunaja in bil poražen. Ves čas obleganja je narekoval pisarju dnevnik, iz dneva v dan, in v njem je zapisanih nešteto skrivnosti, za katere je Kara Mustafa mislil, da bodo na veke vekov ostale skrivnosti. A ko je njegova vojska klonila, ko je bil otomanski prapor razcefiran in vezirjev turban okrvavljen, se je eden od avstrijskih poveljnikov polastil vezirjevega dnevnika.

MINA: In ga shranil kar v arhiv Dvorne knjižnice?

KARADŽIĆ: Nikakor ne. Dolgo ga je skrival, eden od zajetih tolmačev mu ga je, v zameno za življenje, prevedel, četudi je vedel, da mu za tako dejanje sledi večno pogubljenje v mohamedanskem peklu.

MINA: A od tedaj, papa, je minilo že poldrugo stoletje ...

KARADŽIĆ: Nič zato! V dnevniku se skriva skrivnost, ki bo zahtevala, da se na novo napiše zgodovina Evrope. Predvsem pa vloga naše matere

Srbije in nas, njenih otrok, ki nas obtožujejo, da smo ... da smo Otomanom hoteli prodati Evropo!

MINA: Pa nam bo danes tako odkritje res pomagalo? Nas bodo ti tujci gledali zato bolj prijazno? Saj četudi smo katoličani, o nas govorijo kot o ...

KARADŽIĆ: ... kot o pravoslavcih. Tistih, ki smo se junaško uprli Turkom! In nogo sem daroval za našo svobodo. Zdaj pa se tam doli moji srbski bratje znova klanjajo turbanom.

MINA: Ah, papa ...

KARADŽIĆ: Povsod sem sumljiv, tako tu na Dunaju kot v Srbiji. Zasedujejo me, vohunijo za menoj.

MINA: Kaj bo z nami? Kaj bo z našo družino. Zadnjič me je nekdo na cesti sem v knjižnico tako čudno gledal ... Sem se kar malo bala.

KARADŽIĆ: Nič se ne boj, golobica moja. Saj imamo gospoda Kopitarja. On ima tu velik vpliv, celo k cesarju hodi na avdienco. Veš, da ga je cesar poslal v Pariz, da bi se tam dogovoril o vrnitvi za časa Napoleona ukradenih dragocenosti. In jaz mu vračam njegovo naklonjenost in širokogrudnost s tem, da sem se lotil reforme srbskega, našega jezika, da ga očistim vse navlake starocerkvene slovanščine in rusizmov.

20. prizor

Prešeren, Čop, Kopitar.

PREŠEREN: Gospod cenzor, rekli ste, da danes na Kranjskem že vsak pisari, celo o šušmarjih ste govorili, in uporabili ste hude besede, ko ste pisanje verzov povezali s sleparijo. Upam, da pri tem niste imeli v mislih čbeličarjev?

ČOP: Treba je biti kritičen, se strinjam, vendar je treba našim pisateljem dati ustrezne zglede, jih poučiti ne z uničujočo kritiko, ampak jim pokazati, razkriti tisto, kar se je že povzpelo na vrhove, kjer vlada lepota.

KOPITAR: Draga rojaka, saj sama vesta, da so vsi moji "nauki", kot jih imenujejo moji sovražniki, v resnici le dobronamerni nasveti tistim, ki se še lovijo tako na polju jezika kot stihoslovja. Zato in samo zato sem opozarjal na nepotrebno uporabo tujih besed, pa tudi pred tako imenovanim "navdihom", ki so ga iznašli tisti angleški sanjači, romantiki, kot se jim pravi, sem svaril, saj pesem ali proza, da, tudi proza, ni odvisna od meglenih domislekov, ampak mora zasledovati neki cilj ...

PREŠEREN: Torej naj bo, poezija, nekaj takega kot nasveti za kmetovalce, ki se morajo ozirati gor v nebo, da vidijo, ali se pripravlja na nevihto in ali je že polna luna?!

KOPITAR: Dragi Prešeren, zakaj se nenehno norčujete iz mojih – ponavljam – dobronamernih nasvetov kranjskim častilcem muz.

ČOP: Vendar, dragi cenzor, ne moreš zanikati, da so se tvoji dobronameri, nemara celo dobrohotni ...

KOPITAR: Prav imaš, dobrohotni ...

ČOP: ... nasveti spremenili v cenzuro.

KOPITAR: To je moj poklic. Cesarju odgovarjam za svoje delo, ki mora biti vestno!

PREŠEREN: Vestno? Tako, da ste črtali tiste verze, tudi moje, spoštovani gospod cenzor, ki so skušali opevati lepoto.

KOPITAR: Deklice, ki ...

PREŠEREN: Vsak pesnik, to že morate priznati, ima – kot pravijo – svojo muzo ... pa naj ji bo ime Lavra, Beatrice ali Francka.

KOPITAR: A zdaj ji je pa Francka ime?

ČOP: Zdi se mi, Jernej, da so tvoji “nasveti” bili pri nas doma napak razumljeni ...

KOPITAR: Zagotovo! Saj ravno v tem je problem! Vi, doktor Prešeren, ste mi očitali, da si želim, kaj želim, da zahtevam, naj naši pesniki “gorjansko zarobijo”, naj po “rovtarsko” vežejo “otrobe” in da bodo tako nastale naše, “rovtarske Atene”.

PREŠEREN: Mojo *Novo pisarijo* ste brali tako, kot bi jo bral kakšen dvorni uradnik, zadolžen za zemljiško knjigo, ne pa kot eden najbolj učenih Kranjcev, četudi v službi cesarja!

ČOP: Poznavalec sodobne evropske poezije ...

KOPITAR: Tiste, tako imenovane ... romantične!

ČOP: Da, romantične, saj kaj pa so Byron, Mickievicz, Mácha, Słowacki, Leopardi, Lamartine, Goethe drugega kot romantiki! Mar tudi zanj misliš, da je ekscentrik, sanjač, lovec na oblake?

KOPITAR: Vem, vem, dragi profesor, da si se kot malokdo seznanil z evropsko poezijo, še zlasti, ko si bil profesor v Lvovu, ampak povem ti, da na Kranjskem še niso dozorele razmere, da bi lahko posnemali te ekscentrične pesnike. O vélikem Weimarcu pa res ni treba zgubljeni besed; vsi vemo, kakšna je njegova cena!

PREŠEREN: Povem vam, gospod cenzor, nikdar ne bodo pri nas “dozorele razmere”, če boste vi tu, na Dunaju, razsojali kot tista gospa z zavezanimi očmi in tehtnico v desnici. Poezija se ne da meriti, kot se meri

količina zrnja v kašči! Poezija ni boljša tedaj, ko je letina bogatejša; jezik je tisti, ki naredi poezijo, da je poezija ...

KOPITAR: Sedaj pa vas je malo zaneslo, prijatelj, kot da bi pozabili nauke starih mojstrov, Latincev, ki so opozarjali na mero! Na mero! Ki je in mora biti edina vodnica pri pisanju pesmi; nobenega pretiravanja, nobene ekstravagance, nobene megle Mera, dragi moj poet, pomeni zmernost!

ČOP: Strinjam se, a lahko tu zatrdim, da prav vseh teh "slabosti", ki jih omenjaš, v poeziji naših čbeličarjev ni najti.

PREŠEREN: Dovolite mi, gospod cenzor, četudi vam težko rečem cenjeni, saj ...

KOPITAR: Od vas, gospod doktor, sem že vsega vajen ...

PREŠEREN: Tudi sami ste obilno prispevali k temu, da se danes na Kranjskem kregamo o tem, kako pisati, s kakšno abecedo, in ne o tem, kakšna naj bi bila naša mlada literatura! Kaj nam bodo koristile te neumne novotarije, ki jih je Metelko razglasil za rešitev slovenskega jezika! Jaz jem kašo, pa naj se piše tako ali drugače. In vi ste, res ne vem, zakaj, podprli ta jalova prizadevanja, da bi se uveljavil nov črkopis!

KOPITAR: Krivični ste, gospod Prešeren, zelo krivični! In to zaradi tega, ker, kot kaže, ne razumete, v čem je problem novega črkopisa, ki nam ga je dobrohotno ponudil spoštovani gospod jezikoslovec Metelko!

ČOP: Tudi jaz ne vidim pravega vzroka za uveljavljanje, celo za normiranje metelčice. Baje se že tiskajo knjige, celo šolske, v novem črkopisu.

KOPITAR: Seveda se, in tega se lahko le veselimo!

PREŠEREN: Če se bomo veselili le novega črkopisa, potem se nam ne piše dobro! Četudi se piše v metelčici! Gospod Kopitar, dovolite mi, da vam povem takole: naj bo črkopis tak ali drugačen, pri čemer so te Metelkove grabljice popolnoma neustrezne naravi slovenskega jezika in našemu pesniškemu duhu, naš jezik se mora razvijati tako rekoč brez slovničnih, še manj pa cenzorskih omejitev! Mi moramo tekmovati z evropskimi narodi, z evropskimi jeziki, tako, da bomo pisali romance, balade, sonete ... vse te romanske pesemske oblike, o katerih kar največ ve moj prijatelj Matija! Saj te pesemske oblike so posode, v katere moramo naliti naš jezik, da se obogati in oplemeniti.

ČOP: Jernej, o tem sva govorila že pred leti. In bil si sila nezaupljiv do teh, kot si rekel, tujih vzorov in vzorcev, ki še slovenskega imena nimajo!

KOPITAR: Da, o tem sva že govorila in že tedaj nisva našla skupnega jezika ...

ČOP: Četudi sva govorila po naše ...

KOPITAR: A povem vama, draga rojaka, da ne bom popustil. Ker nisem

le dvorni cenzor, jaz sem tisti, ki skrbi, da se bosta slovenski jezik in literatura razvijala po naravnih zakonitostih, pri čemer nikakor ne smemo pozabiti, da smo del velike slovanske jezikovne skupine.

PREŠEREN: Recite z mojimi besedami, gospod varuh slovenskega jezika in literature: "Od mene pesem vsaka je prekleta, ki nima prav slovenskega imena, naj še tako prijetno bo zapeta ...".

KOPITAR: Zelo samozavestni ste, gospod doktor Prešeren, da ob teh tako pomembnih vprašanjih, o katerih se bomo morali končno vendarle poenotiti, citirate svoje verze iz *Nove pisarije*, v kateri me poimenujete za Pisarja in se iz mene norčujete!

21. prizor

Prešeren sam.

PREŠEREN: Kaj sploh počnem tu? Čop me je zapeljal, kot vedno, da sem šel z njim. Enega samega verza nisem napisal v teh dneh, četudi se mi nekaj ... nekaj nenavadnega suče ves čas v mislih ... Naj še naprej objokujem, pa četudi postanem Petrarka, njo, ki se ne meni zame?! Še največ, morda sploh največ, kar je mogoče, da ustvari človekov duh, je pesem, ki opeva tisto, česar sploh ni! Kaj pa sploh vem o nji? Kaj ona o meni? Ko sem ji dal svoje vezane pesmi, se je vljudno zahvalila, kot se zahvali služkinji, ki od šivilje prinese novo obleko, nato pa je rekla ... kaj že, kako že? Naj ne oviram njene ljubezni? Ne, naj ne stojim na poti njene ljubezni?! Vse to je nič, nič, ki ga vlivam v jezik, nad katerim bdijo slovničarji, filologi in črkarji, ti trapasti Abderiti, nič vrednejši od oslovega govna. Kaj pa tisti Metelko ve o poeziji?! Morda je kdaj sedel v gostilni, ko so pijani vaški fantje zapeli kakšno pijansko štajersko! Kopitar ... ja, ta Kopitar, rdečelasi škrat, zvest sluga metternichovega policijskega režima, ki ... Znova, že spet ta nenavadni zven, besede, ki se povezujejo v kito, v cvetni venec, venček, s katerim nevesta okrona svojo nedolžnost ... Znova: beseda za besedo, ki še nič ne pomeni ... kar je ... beži ... kdo? Tisti, ki ga ni. Sem to jaz? ... ne bežim, saj beg ni Bog ... ki vodi nas ... le kam? V nebo? Če je nič, potem tudi nebo ni nebo, ampak ne-bo. In potem ... kaj pa je potem? Kar je, je, ampak tisto, kar je bilo? In kar bo? (*Daljši premor.*) Mina ... Mina ... skoraj Otomanka, temne polti, kot da bi pod marmorjem ždela noč ... Kako me je gledala, še nikoli me ni ne ženska ne deklica gledala tako ... Njen pogled ... z desnico in čopičem v njej se me je dotaknila, četudi je sedela pet metrov od mene.

Vsak gib, vsaka poteza njene roke in njenega šestega prsta, ki je čopič, je ... Ah, kaj bi s tem ... Znova postajaš sentimentalen, Prešeren! Tu nisi zaradi neke lepe napol Srbkinje, tu si zaradi svojih pesmi, s katerimi mož kopitni preizkuša svoje lastno potrpljenje ...

22. prizor

Mina in Karadžić. Mina leži v postelji.

KARADŽIĆ: Mina, golobica moja!

MINA: Moja krila so zlomljena ... nikdar več ne poletim ...

KARADŽIĆ: Ne govori tako, edina moja! Moj dobrotnik Kopitar je obljubil, da pošlje k tebi najboljše zdravnike, kar jih premore Dunaj.

MINA: Poglej me, papa. Poglej moj obraz, moje roke, mojo kožo ...

KARADŽIĆ: Gledam te, Mina moja, gledam, in v tebi vidim še toliko življenja.

MINA: A tega ne vidiš, da sem vsa pomodrela. Je to znak, da je v meni še veliko življenja? To je znak, da življenje iz mene odhaja. Odteka: z drisko in bruhanjem.

KARADŽIĆ: Zaupaj mi, otrok moj! Pozdravili te bodo. Kopitar je obljubil!

MINA: In kako me bodo zdravili, če niti ne vedo, kakšna bolezen je to?!

KARADŽIĆ: Govoril sem že z dr. Schillerjem; pravi, da se imenuje modra bolezen. Ker se ...

MINA: Ker sem postala vsa modra, kot da bi se umivala z indigom. Papa, čutim v sebi, tu notri čutim, da se je nekaj naselilo v meni, kar me grize in najeda in srka iz mene vse tekočine ... samo pila in pila bi, a kaj, ko potem vse izbruham.

KARADŽIĆ: Mina moja, še danes pride dr. Schiller. Je najboljši zdravnik, on ti bo pomagal. Ozdravela boš in še pred veliko nočjo se boš znova sprehajala po Belvederu.

MINA: Papa, ali misliš, ali misliš, da ...

KARADŽIĆ: Vprašaj, Mina, edina moja, vprašaj me ...

MINA: Ali miliš, da me je bolezen napadla, ker sem toliko časa brskala po tistih starih, zaprašenih, plesnivih papirjih?

KARADŽIĆ: Mina, kako sploh moreš pomisliti na kaj takega! Saj to je vendar arhiv Dvorne biblioteke.

MINA: Bog ve, kaj vse se skriva v tistih kupih papirjev ... Morda je bila prav v tistem dnevniku, ki si si ga tako želel najti, skrita kakšna bolezen ... kakšna otomanska bolezen ki je tu sploh ne poznajo ...

KARADŽIĆ: Mina, hči moja, vročica te obliva, tvoje misli so kot prestrašeni jagenjčki ... Nikakršne bolezni ni bilo tam v tistem dnevniku! Pozabi na to. Le veliko razodetje, ki je spremenilo zgodovino. Zaspil zdaj, in ko se zbudiš, bo dr. Schiller že ob tvoji postelji.

MINA: Saj bi spala, pa ne morem ... Saj bi sanjala, pa ne morem ...

23. prizor

Matija Čop in Antonija pl. Höffern.

ČOP: Resnično sem vesel, da vas znova vidim. In srčno upam, da se med nama ni nič spremenilo, ne glede na to, da se nekaj časa nisva videla.

ANTONIJA: Mathias, nič se ni spremenilo ... In se, žal mi je, tudi ne bo. Spoštujem vas, stali ste mi ob strani, ko sem ostala sama ... Nekateri tam doli so celo namigovali ... Saj dobro poznate naše ljubljansko gnezdo ...

ČOP: Draga Antonija, v nobenem primeru vam nisem želel škodovati ...

ANTONIJA: No, vendar ste mi izkazovali precejšnjo naklonjenost ... Četudi sem bila še v črnini.

ČOP: To naklonjenost do vas še vedno čutim. In v mesecih, ko vas nisem videl, se je ta naklonjenost samo še okrepila ... poglobila ... mislim, da bi lahko rekel ...

ANTONIJA: No, kar recite, dragi Mathias. Ne bodite kot cesar Klavdij!

ČOP: Res nisem kakšen Don Juan, a vseeno ...

ANTONIJA: A vseeno me ... me ... ljubite ... Saj ste to hoteli reči.

ČOP: Da, ljubim vas. In želim si, da bi se najini življenji združili.

ANTONIJA: Dragi Mathias, moj prijatelj ste, prijateljstvo je lepa stvar, a ljubezen je nekaj popolnoma drugega.

ČOP: Kmalu se bom vrnil v Ljubljano, tam mi ponujajo ugledno službo ...

ANTONIJA: Do vas moram biti popolnoma odkrita ... ker ste moj prijatelj ... Odhajam ...

ČOP: Odhajate, kam za božjo voljo?

ANTONIJA: Za bratom Friderikom v Ameriko.

ČOP: Med Indijance?

ANTONIJA: Med Indijance.

ČOP: Kako? To je popolnoma brezumno dejanje.

ANTONIJA: Mar po vaše tudi moj brat ravna brezumno, ko opravlja misijonarsko delo med Indijanci in se uči njihovega jezika in jim piše prvo slovnico?

ČOP: Nikakor ne! Friderik Baraga se bo zapisal v zgodovino kot nadvse pomemben mož. In tako se bomo Slovenci vpisali na zemljevid sveta. In kdaj se vrnete? Za koliko časa greste k bratu?

ANTONIJA: Ne bom se vrnila. Tam ostanem, bratu bom pomagala ... da mu bo lažje med tistimi ... rdečkožci. Saj so vendar še divjaki, ki jih bo krščanska vera spremenila v božje otroke in naše brate.

24. prizor

Mina v bolnišnici.

MINA: Zagrnili so me s temi belimi rjuhami ... belina vse naokrog ... so jo mar angeli stkali? ... Kdo se je naselil vame? Ogenj? Žeja! Tako sem žejna, a ne dajo mi niti praznega kozarca! O bog, zakaj? So me zastrupili tisti stari, zaprašeni svežnji, ki sem jih dan za dnem premetavala v kleti biblioteke? A pomočnik, gospod, kako že? Niederbücher? Tako nekako ... Je tudi on zbolel? Prav gotovo. Saj zakaj bi pa samo jaz! Vode, dajte mi vode, vsaj dve, tri kapljice; kot da bi bila vrabček, ki se odžeja v luži, ki jo je že sonce popilo. In roke, moje roke? Zakaj so vse modre? Komaj, da jih še čutim ... a čopič je še vedno med mojimi prsti ... tisti čopič, s katerim sem osenčila njegovo čelo ... Kako me je gledal! In rekel je, da je postal ujetnik mojih oči ... Jaz pa vem, da sem postala ujetnica njegove podobe ... Kje ste? Je sploh kdo tu? Odgrnite te bele plahte! Dajte mi vode! Peljite me k studencu, da ležem na njegovo dno in me voda spremeni v cvet ... da postanem Ofelija ... četudi utopljena, vsaj nikdar več žejna Spet gre vse iz mene ... kolikokrat še? Saj ni ničesar več v meni ... samo tekočina ... ki je ne morem piti! A vsaj ne smrdi več ... Zdaj sem vsa čista, vse me je zapustilo ... še malo, pa me bo zapustilo tudi telo in bom samo še ... le kaj? Duša, pravijo ... Kaj pa je duša? Kje je? Morda pa je ona prva zapustila moje telo in za seboj pustila samo to strašno, peklensko žejo! Voda, pridi, voda moja, sestra, da te poljubim, da me poljubiš, da pogasiš ogenj na mojih ustnicah ... Voda, vodica moja, potoček, studenček, dež ... saj je vseeno, samo obišči me blagoslovljena v mojih mukah ...

Epilog

Prešeren sam v Čopovi knjižnici. Krog njega kupi knjig, vseh skupaj je 2000. V roke jemlje knjigo za knjigo in zapisuje naslove. Kasneje vstopi Antonija, ostarela.

PREŠEREN: Essai sur l'Homme, Alexander Pope, Geneve 1745, Odissea di Omero, Livorno 1823, Homeri Odissea, Theodossius Richelius, Iliade di Omero, Milano 1820, Nouvelles de Jean Boccace, Mirabeau, Paris 1802, Titi Livii Patavini, Historiarum liber primus, Pindari Carmina, Organum Aristotilis, Basileae 1545, Aschili Agamemnon, Leipzig 1823, Albius Tibulus, Gedichte, Wien 1801, Wieland, Satiren des Horaz, Wien 1794, Moses Mendelssohns Philosophische Schriften, II. Band, Karlsruhe 1802, Rime di Petrarka, Firenze 1822, Hesiodi carmina, Leipzig 1818, Jurij Japej, Proprium Sanctorium, Laybach 1781, Voyage du Jeune Anachris en Grece, Paris 1791, Aristoteles de Poetica, Leipzig 1780, Herodians, Lebensbeschreibung der röm. Kaiser, Leipzig 1791, Satire Rime di Ludovico Ariosto, London 1716, Les Nuits Peruviennes ou le dictaionaire la mode, Lima 1771, Victor Hugo, Repertoire du Théâtre Francais Berlin, Berlin 1833, The works of Thomas Moore, Leipzig 1826, Thomas Paine, Rights of Man, London 1791, The Selected Poetical Works of Lord Byron, Paris 1835, The Eternity of the Universe, London 1827, Stara Powest a Stogmyrowi, Praha 1827, Sir John Bierley, The British Writers With Biografical and Critical Preface, London 1822, Don Juan by Lord Byron, Jones et Co's Correct University Editions of British Classic Authors, London 1826, John Moore, A View of the Case and Progress of the French Revolution, London 1795, Daniel Defoe, The Thruer Born Englishman, London 1821, Serbissch – Deutsch – Lateinisches Wörterbuch, Wien 1818, Mali besednjak, Laybach 1834, Josef Dobrowski, Entwurf zu einem allgemeine Etymologikon der Slavischen Sprachen, Praha 1813, Ilirski Slovenci, Narodne pesme, Agram 1840, Kranjska Zhebeliza, Lybacch 1830, Stanko Vraz, Djulabije, Agram 1840, Varh, Komedija v 2 dejanjih, Laybach 1840, Stanko Vraz, Gusle i Tambure, Praha 1845, Stanko Vraz, Glasi iz Dubrave Žerovinske, Agram 1841, Slovenski vertnar, Laybach 1848 ... (*Daljši premolk*) No tega mu pa res ni bilo treba položiti med svoje zaklade ... J. V. Koseski, Devica Orelanska, Laybach 1848 ...

Vstopi Antonija. Prešeren se zdrzne, prekine delo. Strmi vanjo. Ne ve, ali je privid ali je resnična. Antonija je oblečena v indijansko nošo.

ANTONIJA: Gospod doktor, še ti dve knjigi vpišite na seznam. Mathias bi se ju bil zagotovo zelo razveselil.

Prešeren vzame ponujeni knjigi in še vedno strmi v žensko prikazen.

ANTONIJA: Gospod doktor, se me ne spominjate več? Baragova sestra sem, vdova po plemenitem Höffernu, Mathiasova prijateljica ... brezbožnica, četudi misijonarjeva sestra ...

PREŠEREN (*bere*): A Theoretical and Practical Grammar of the Otchipwe Language, A Dictionary of the Otchipwe Language ... Saj to je delo vašega brata Ireneja Friderika?

ANTONIJA: Očipvejcev ni slepil z nebesi, niti jim ni grozil s peklom, napisal je slovnico njihovega jezika in sestavil slovar. Pri tem se je držal pravila, ki sta ga Matijas in vi zagovarjala v abecedni vojni: en glas ena črka. Ne z mečem, ne s križem, z jezikom jim je približal našega Boga, četudi je spoznal, da so njihovi bogovi prav tako resnični kot naš Jezus. Za tri Ljubljane jih je krstil z lastno roko, roko ponižnega služabnika, roko očeta in brata ... in bili so njegov bratje in sestre, ne le v veri ...

PREŠEREN: Matije ni več ... izdalo ga je srce ...

ANTONIJA: Čigar srce ostane samo, ne more biti izdajalec. Ustavi se, ker nima za koga bítí, saj je tako, gospod doktor?

PREŠEREN: Voda nam ga je ukradla ...

ANTONIJA: Sedaj govorite kot domorodec tam ob Gornjem jezeru. Voda je mati, gospod doktor, Očipvejci mrtve položé na čolne in jih darujejo vodi, da jih, mati, sprejme vase.

Antonija se obrne in odide brez slovesa. Prešeren drži v rokah knjigi.

Odhajajoča Antonija poje pesem v očipvejščini.

ANTONIJA:

*Angvamisín mino bimadisín,
bimadisín mino angvamisín,
mino, mino,
angvamisín bimadisín,
kvivisems, ikvesens,
min, kin, gvanač, seniba, ninidž,
seniba, seniba, ikve, nindž,
abinodži, endaiǵánga, nos, minga.
Angvamisín mino bimadisín,
bimadisín mino mino angvamisín ...*